КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЛЬВІВ ЛИСТОПАД 1929

Należytość pocztową opłacono ryczałtem. Почтове оплачено гуртом.

Зміст:

КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

1 ЛИСТОПАДА 1929 | Ч. 11 | РІК ВИДАННЯ II.

Народнє господарство.

Валюта С.С.С.Р. і селянство.

В світову війну б. Росія увійшла, маючи систему золотого монометалізму; грошевою одиницею був рубель, що рівнявся 17,424 долям чистого золота. Поруч з метальовими грішми курсували кредитові паперові рублі, банкноти, що завдяки забезпеченню, стояли на парітеті з золотом. В основі паперових банкнот всіх держав світу лежало золото і тому, що вартість золота до війни, беручи короткий відтинок часу, можна приняти за вповні стійну, міжнародні парітети купної сили заховували сталі співвідношення.

Та от вибухла війна і сумний привілей фінансування її гекатомб у всіх воюючих державах раніш чи пізніш в більшій чи меншій мірі припадає паперовим грошевим знакам, які не тяжко збільшувати за помічю друкарського станка. Зі зростом емісії банкноти воюючих держав відриваються від свого забезпечення і від золотої бази, з часом їх розмін (на золото) припиняється; вони стають нерозмінними, тоб-то паперовими грішми. Емісія, перевищуючи забезпечення, породжує розходження в цінности між золотою одиницею і одноіменною паперовою. Паперова обезцінюється, а ріжниця в їх цінности в некористь паперових знаків дає лаж.*) Поява лажу є ознакою інфляції; за неї ліпша валюта, зі шляхетного металю, поволі витискується з обігу гіршою (закон Грешема), аж доки в обігу не лишається сама паперова. Кількосне збільшення паперового обігу є головним в ряді инших факторів, що тягнуть за собою падіння купної сили грошей, або, що все одно, зріст цін, також зріст лажу і нестійність міжнародніх векслевих курсів. Такі наслідки тягла за собою інфляція у всіх воюючих країнах, але в б. Росії паперовий знак по закінченні війни мусів фінансувати ще найбільшу з усіх коли небудь бувших в світовій історії революцію. Не дивно, що тут інфляція дійшла до розмірів справжнього паперо-грошевого потопу...

---

*) Лаж - agio - звишка курсу (поверх парітету). (Ред.)

Довоєнні терени б. Росії обслуговувалися всього лише двома міліярдами метальових і паперових грошей. Самих кредитових паперових рублів перед початком війни (на I.VII. 1914 р.) було в обігу на суму 1.630 міл. р. Зріст паперових рублів з ходом війни спричинив спад цінности старого кредитового рубля. На I.III. 1917 р., тоб-то на початок лютневої революції їх начислювалося в обігу вже на 10.004 міл. р.; курс рубля на передодні лютневого перевороту впав до половини парітету, а купна сила рівнялася 32 довоєнним копійкам, тоб-то впала втроє.

Держава за випускані паперові гроші набувала предмети і послуги для війни, щоб їх потім розстрілювати чи розтринькувати в тилах. Серед самого населення, завдяки обезціненню грошей, відбувалося стихійне перерозпреділення капіталів і зисків. Так - гіпотечні боржники наживалися за рахунок кредиторів, набувці земель спішили обезціненими грішми розплатитися за них. Конюнктура збуту сільсько-господарських продуктів в час війни була добра, але тратили ті кола населення, які жили на зарібок, бо зарібна платня відставала в своїм зрості, порівнюючи з цінами на продукти: на тім вигравали роботодавці — наймачі... Поток спадаючих в купній силі грошей йшов на село, і звідти, з початком революції і повільним завмиранням підприємчивости та зі все дальшим вичерпуванням збутових товарових запасів міста, де-далі все менше вертав до міста. Село назбирувало в себе запаси грошей — в скринях, вкладало їх в щадничі каси аж до 1917 р., подекуди навіть і в 1918 році.

На 23. X. 1917 р., тоб-то на початок большевицько-жовтневої революції, в обігу вже було ріжних ґатунків — царських, думських, керенських — паперових грошей на суму 18.917 міл. руб.; реальна цінність одного рубля вже впала приблизно до 10 довоєнних копійок. Другими словами, заощадження в паперовій готівці з 1914 р., коли один паперовий рубль дорівнювався золотому рублеві, те саме з березня 1917 р., коли він рівнявся вже 32 коп., і на мент большевицького перевороту — всі підсумовувалися вже з переоцінкою по 10 коп. за рубль. І тільки! Редукція ця означала конфіскату збережень і затримку нагромадження капіталів поки що самим стихійним ходом подій. Потерпіли від неї ті, хто не розумівся на механіці паперо грошевого обезцінення і не знав, як проти нього зарадити — а це більш ніж про яку иншу суспільну ґрупу можна сказати про завсігди розпорошене в просторі многоміліонове селянство.

В перший період большевицької влади, період так зв. воєнного комунізму, націоналізовано як приватні — (14. XII. 1917 р.) — так згодом і кооперативні банки, націоналізовано всі — від централь і до низових кас та філій; всі внески в банки, не тільки богачів, але й трудового селянства, робітництва та інтеліґенції конфісковано. В щадничих касах на 1. I. 1917 р. було 3.741 міл. рублів, на кінець 1917 і 1918 р. їх числилося значно більше — всі ті трудові збереження без жадного виїмку, не розбираючи, оповіщені були власністю держави; жаден вкладчик не міг назад взяти ані копійки. Як продовження попередніх паперових знаків, грошевою однницею став совітський рубль. Жадного забезпечення його емісії не роблено, жадного обмеження випускам грошевих знаків не ставлено. І то все принціпово: комуністична концепція перебудови світу — натуральна, гроші - буржуазна річ, вони, з переконання архітектів намріяної комуністичної суспільної будови, мусіли бути видалені з обігу. Серед заступників комуністичної партії большевиків панувала думка, що гроші це — інститут, який пережив свій вік; грішми користувалися, вті-

шаючи себе, що так мусить бути в переходовий час до натуральної форми відносин і що скасувати гроші найдоцільніше надмірним випуском паперових грошей.

В дійсности совзнаки друкувалися через безвихідність фінансового положення: друкарськвй станок ратував жовтневу революцію. На I. XI. 1917 р. було в обігу 19.577 міл. паперових рублів, а на I. VII. 1921 вже стало 2.347.164 міл. руб. Грошева маса за ті 42 місяці зросла трохи більш ніж в 100 разів, ціни-ж зросли у 8.000 раз. Друк грошей иноді обходився дороще їх купної сили; запобігаючи цему, почали в осени 1921 р. друкувати купюри по 10.000.000 руб. В середині 1922 р. рубль був обезцінений в 5—6 міл. раз і купюра в 50.000 р. коштувала одну довоєнну коп.; а на I. X. 1923 р. за те, за що до війни платилося 1 руб., треба було заплатити 660 міл. паперових рублів (совзнаків); за віз паперових грошей не можна було купити возу харчів; один сов. рубль=0.00000015 довоєнного. Той процес спаду купної сили паперового гроша в С.С.С.Р (в довоєнних копійках) показує ось ця діаґрама:

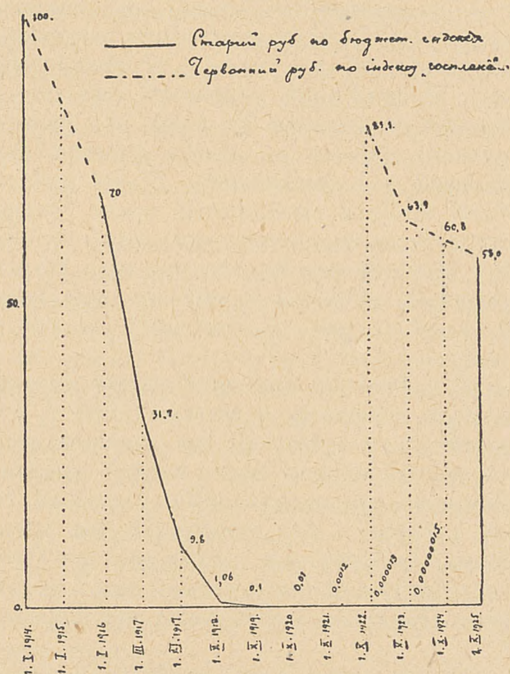

Паперово-грошевий фетіш довго тримав віру в себе економічно неосвіченого населення, найдовше вірило в нього відстале селянство. Селяне стали„міліонерами“, вони мали стільки грошей, що не вміли сами їх перелічити, на поміч кликали „городян“. Їм не зразу прийшло до тямки, що всі їх збереження зведено на нівець, що все те, що селянин, починаючи з війни і протягом лютневого а потім жовтневого періоду революції продав, він справді здав за оплату папірцями, які, заховані в скрині, цеберках, лантухах, розтавали, як сніг від весняного тепла, аж доки стали нічого не варті. Довго селянство не розуміло, що його ошукано, що вся фінансова система большевизму була збудована — ко-

ристуюся виразом б. большевицького міністра фіньнсів Сокольникова — на „ограбуванні" селян, що грошеву систему ведуть на завмертя.

Комуністи були задоволені з відмирання грошевої системи, відповідаючого їх стремлінням до знищення грошей. Між удержавленими галузями господарства, в число котрих попала й кооперація, всі обопільні розрахунки приписано було провадити бугальтерським способом, без участи грошевих знаків. Але одночасно з тим перед совітськими реформаторами стала актуальною надзвичайно складна проблєма вироблення якоїсь обрахункової одиниці, одиниці виміру цінности, без чого не мислима була раціональність провадження безгрошевої системи господарювання. І тій проблємі у 1919-21 рр. присвячено чимало писань. Згадана проблєма безгрошевого господарства ставилася й раніш, почнаючи з „Утопії" Тамаса Мора, соціялістичними й комуністичними авторами, а в XX в. й другими економістами, як от Шефле, Туган-Барановський і инші. Після світової війни вона знайшла відгук в німецькій економічній літературі у таких напр. авторів, як О. Нейрат, К. Поляний, Варґа з одного боку, а М. Вебер, Л. Мізес — з другого [1]). Останні два довели, що за модерних відносин без ужиття грошей, як ґенерального знаменника, не є можливою ні пляномірна калькуляція, ні амортизація, ні капіталонадбання, ні пізнання рентабельности... В совітській літературі найбільш радикальні пропозиції мірника цінностей видвигнули М. Сміт під назвою „еталона" і С. Клепіков — під назвою „енеда" — обидва мірники одначе, й після самих авторів, не придатні для даного часу. Більш практичною і науковою є схема, пропонована відомим економістом проф. Чаяновим, навіяна відносинами с.-г. натуральних споживчих трудових господарств. Инші автори в основу виміру пропонували класти трудову затрату, „тред." З подібних кількох пропозицій найбільш ґрунтовною виглядає схема економіста Струміліна. — Ні одній з цих пропозицій [2]) одначе не судилося бути випробованою в житті.

Доки на верху займалися нерозробленими питаннями прямого безгрошевого обміну, село, зазнавши неврожаю 1920 р. і почавши розуміти, що обдирання лишків його продукції не компенсується, стало ставить такий активний і пасивний опір, з якого наочно виявилося, що орґанізація обміну між містом і націоналізованими галузями господарства з одного боку, а селом з другого без посередництва грошей існувати ніяк не може. Тому перехід до Непу між иншим означав і остаточне розлучення з мріями про комуністичний натуральний лад і необхідність відновлення грошевої системи. Та легше зруйнувати, ніж впровадити здорові грошеві відносини.

Півріччя після оголошення Непа пройшло в смузі безпосереднього натурального товарообміну, до якого неминуче приводить спад валюти, особливо катастрофальний. Цінностними одиницями приймалися: на півдні — пуд пшениці, на півночі — пуд кори, або один куб. фут дощок і т. д. Дня 16 листопада 1921 р. знов відчинено було знищений державний банк. Заходилися над впорядкуванням грошевого обігу. Та доки налагоджувалися відповідні заходи, кількість грошевих знаків зростала з прудкістю лявіни: на І. І. 1923 р. вся грошева маса дорівнювалася І. 994.-

[1]) Підсумок контроверзи див.: M. Palyi в „Die Wirtschaftswissenschaft nach dem Kriege." Festgabe für Lujo Brentano, 2 B., 1925, стор. 467—470.

[2]) Іх критичний підсумок див у проф. Юровського: „Денежная политика советской власти" (1917—27) Москва, 1928, гл. II.

464.454 міл. рублів, на І. III. 1924 р. вже виявилася в сумі 809.625.216.667 міл. сов. знаків, — хай читач прочитає в голос цю астрономічну цифру. — При тім поруч з основною грошевою системою існувало кілька инших, чи місцевих, чи поборених урядів „бєлих", чи завойованих держав, як напр., України. Що до української валюти, то головн. комісар народнього банку 29. IV. 1919 р. за Ч. 423 оповістив, „що зважаючи на признання совітським урядом України українських грошевих знаків, випущених за попередніх урядів, дозволяється вільний обмін українських грошевих знаків на загально-державні". Але згодом і українські знаки — символ самостійности, — як і білоґвардійських урядів, були анульовані, що додатково било по нашому населенню і селянству.

Переміна в напрямі фінансової політики означала зміну відношення до державного бюджету і до грошей. В 1918 р. наркомфін заявляв на Всерос. Зїзді Совнархозів: — „фінансам в соціялістичнім (невірно — в комуністичнім! О. М.) суспільстві існувати не личить", і просив вибачення за їх існування. А в березні 1922 р. той же товариш С. на Московській комуністичній конференції докладав: „раніш ми говорили: гроші повинні анулюваться в соціялістичнім*) суспільстві, а тому нема чого нам турбуваться про це, що вони обезцінюються, бо обезцінення і є саме те, до чого ми йдемо, є їх анулювання. Ця точка погляду була цілком неправильна"... З часу Непа той же автор заговорив, що без приведення в порядок совітських фінансів пролєтарська держава не зможе встояти... Отже вони, по власному признанню, помилялися, а хто розплачувався за помилки? Найширші народні трудові маси і насамперед селянство.

Впорядкування грошевої системи розпочалося з того, що заходилися переіменовувати знаки, робити деномінацію. Ліквідація інфляційних випусків знецінених паперових знаків взагалі в світі відбувається: а) шляхотним способом, консолідацією, тоб-то викупом паперових грошей, доки не зникне лаж, б) частковим банкротством, девальвацією і в) повним банкротством, ануляцією. До останнього способу відноситься деномінація. По декрету 3. XI. 1931 р. 10.000 р. знаками всіх попередніх випусків прирівнено одному рублеві нового знаку 1922 р; а наступним декретом 24. X. 1922 р. 100 р. знакали 1921 р, прирівняно одному рублеві ще новішого знаку 1923 р., тоб-то за два рази скреслено загалом шість нулів і один рубль взірця 1923 р. став дорівнюватись одному міліону знаків, що вийшли до 1922 р. Всі ці совзнаки, що продовжували падати в купній силі, в суті речі уявляючи з себе найтяжчу форму оподаткування, втискувалися на село лише силоміць; тому мусіли скорше дати стійну валюту. Такою мав стати червонець.

Воскрешений з мертвих державний банк з 27. XI. 1922 став випускати перші червінці. Між червінцем і старою довоєнною грошевою одиницею встановлювався такий звязок: паперовий білєт в один червінець = 1 золотнику 78·24 дол. чистого золота, тоб-то прирівнений тій кількости золота, яка містилася в довоєнній золотій десятирублівці. Виходило, що банк приймав на себе зобовязання розміну по золотому парітету. Це мало бути колись, а відразу червінець оголошено нерозмінним. Забез-

*) Г. Я. Сокольників — „Финансовая политика революціи". Москва, 1925. Ст. 117. Цікаво, що ватажки комунізму не знають теорії соціялізму і комунізму; в соціялістичнім суспільстві гроші зостаються, — инша річ, що з деяким иншим змістом, а в комуністичнім — вони виключаються зовсім.

печенням новоемітованих паперових знаків по соціялістичній теорії мусіли би бути усуспільнені знаряддя й засоби виробництва; у большевиків те забезпечення зроблено по цілком буржуазному типу: на 25 % шляхотними металями і стійною закордонною валютою, а на 75 % — короткотерміновими векслями, крамом придатиим до легкої реалізації і т. д. Зпочатку червінець був тільки знаком для розрахунків між націоналізованими галузями виробництва. Робітники придивилися, що червінець уявляє з себе ліпшу валюту і домагалися, щоб їм виплачували зарібну платню в червінцях; про це з запізненням стало дізнаватися й селянство і, бойкотуючи инші знаки, воно й собі забажало червінця. Так поволі поруч з совзнаком входить в обіг ще й червінець, з чого повтала рівнобіжність подвійної паперової валюти.

На перше березня 1924 р. було, як сказано вище, в обігу 809·6 квадрільонів совзнаків (по обрахунку, який був до деномінацій). Цю суму викуплено за 16·2 міл. рублів червінцями, або по курсу зол. руб. = 50 міліярдам совзнаків. Таким чином закон (7. III. 1924) визнав обезцінення совітського паперового рубля в 50 міліярдів раз. Це в той час, коли кожний „совзнак“ носив напис „обезпечівается всем достояніем республікі“.

Яка-ж це сума, — задає це питання ліпший знавець совітської грошевої політики проф. Юровський, — котру протягом 10 літ шляхом емісії паперових рублів фактично витягла з населення і витратила держава? Яка та сума в довоєнних рублях? Після індексу статистики праці вона дорівнюється:*)

Періоди.	Число місяців	Вся сума в 1000 довоєн. рублів	Пересічно за місяць
1) Від початку війни до лют. революції	32	4.862.502	151·9
2) За тимчасового уряду	8	1.735.594	216·9
3) В добу военного комунізму	44	1.492.013	33·6
4) За Непа (по 1.III. 1924)	32	773.465	24·2
	116	8.863.574	—

Тоб-то при помочі паперового потоку в сумі 809·6 квадрільонів рублів номінально видобуто з населення вартостей на 8.863.574 тис. довоєнних рублів. А ті 8.863.574 тис. руб. в руках населення перемінилися, як сказано, тільки в 16·2 міл. руб. червінцями, ріжниця в 8.847.374 тис. довоєнних рублів зістала конфіскованою.

Емісія-інфляція дореволюційного періоду, це жертви великому крівавому молоху війни. Емісія-інфляція з часу комунізму була способом поповнювання державних ресурсів відняттям засобів у певних ґруп населення; не стільки від буржуазії, якої фактично майже не лишилося, скілько головним чином від селянства. На селі скупчилися головні маси грошевих знаків, без відпливу в місто, в якому нічого було купувати. Витягнені на 1.492.013 міл. довоєнних руб. реальні цінности за добу военного комунізму просто без винятку зтягнені з самого селянства.

Декретом 5. II. 1924 р. випущено касові білєти з розрахунку 1 чер. = 10 руб. золотом кас. білєтами. Від 1924 р. в С.С.С.Р. повстала паpe-

*) Проф. Л. Юровскій. „Денежная политика советской власти“ (1917—1927). М., 1928, ст. 277.

рово-грошева система, в якій грошевою одиницею по закону став „рубль золотий,“ хоч він не відповідав жадній кількости металю. „Рубль зол.“ є лише умовна одиниця цінности для обрахунку. Головну частину грошевого обігу стали складати банкові білєти, червінці, що нотуються теж за кордоном; червінцеві теоритично надано золотий парітет з одиницею довоєнного часу На практиці скоро стало инакше.

В 1925—26 р. вже була виявилася нова інфляція; її перебороли скороченням активних операцій кредитових установ. Одначе з літа 1927 р. вступила в нову смугу інфляція, що на наш час вже знов набрала загрожуючого характеру: червінець вже впав до $^1/_4$ вартости.

Драма „ограбування“ населення валютною інфляцією почалася ще раз зпочатку. Ми не маємо місця, щоб її тут простежити. Після вище наведеного, сам читач може уявити собі в основних рисах, як той процес відібється на селянстві.

Проф. О. Мицюк.

Майбутнє капіталізму*).

Цій проблемі були присвячені тогорічні збори Союза ооціяльної політики (Цюріх. Вересень 1928 р.). Головним референтом виступив славетний бреславський професор Вернер Зомбарт, може найліпший знавець сучасного капіталістичного устрою, автор великого 4-х томового досліду (»Der Moderne Kapiatlismus«) — праці, що по багацтву матеріялу блискучому викладові і глибині думки є одною з найвидатніших економічних праць останнього півстоліття. Його реферат »Перетворення капіталізму« — (»Die Wandlungen der Kapitalismus«, що зявився потім в Гармсовськім »Weltwirtschaftliches Archiv«. 28 Band, Heft 2, 1928) є спробою дати нарис дальнішого розвитку сучасного господарського устрою. Замбарт приходить до песимістичних що до капіталізму висновників. Та стадія господарського розвитку, що переживає сучасність, це те, що він називає Hochkapitalismus (надкапіталізм) є одночасно — чи ступнево переходить — в Spotkapitalismus пізній капіталізм. Пізній — це означає кінець, занепад, заміну на щось нове, що приходить чи має прийти і що буде носити епітет »ранній«. Зомбарт виходить зі свойого ориґінального розуміння капіталізму. Головна ознака капіталізму — це »капіталістичний дух«, що надає цій епосі своєманітиний характер, що відріжняє її від инших господарських епох. Цей капіталістичний дух, що зруйнував спокій орґанічного господарського життя середньовіччя, що пірвав европейську людину на шлях вічної гонитьби за зиском, на шлях ризика великих підприємств, цей дух, що створив сучасний капіталізм, тепер, по твердженню Зомбарта, на вичерпані. З одного боку до цього ведуть причини зовнішнього порядку. Поширення капіталістичного господарства вже дійшло чи доходить своїх останніх меж. Виникнув так зв. »кольоровий капіталізм« — система капіталістичного господарства в ріжних позаевропейських колоніяльних країнах. В наслідок цього індустріяльний експорт і експорт засобів виробництва набувають повільнішого темпу. Тому падає і норма зиску, цього головного і єдиного імпульсу діяльности капі-

*) Порівн. ст. К. К.: »Дух будування« в ч. 6., »К. Р.« за 6. р.

талістичних підприємств. Зріст реальної заробітньої платні, якого не може урівноважити зріст продукційности праці, теж приводить до зменшення »додаткової вартости« (Mehrwert) і значить до зменшення норм зиску. Зменшення приросту населення в европейських капіталістичних країнах означає теж зменшення попиту на товари.

Але ще більш загрозливими для капіталізму є причини внутрішнього порядку; перетворення капіталістичних форм господарства, що приводить до зміни, до перетворення того самого капіталістичного духа. »Капіталістичний дух виявляється в своєманітному поєднанні і напруженні ірраціонального з раціональним, калькуляції і спекуляції, духа підприємця і духа буржуа. Тепер те напруження зникає. Натомісць приходить — можна так його назвати — надраціоналізація капіталістичного духа, а наповнений раціоналізмом дух — вже не є жадний капіталістичиий дух«*). Те, що раніш було головною прикметою підприємничої діяльности — творча, шукаюча інтуїція — зникає, на її місце приходить холодний розрахунок »видимих обставин«. Раціоналізація переможно йде як в царині продукції, так і в царині збуту. Ті ґіґантські підприємства і ще більші обєднання їхні все більше керуються наперед виробленим пляном, що базується як на даних досліду господарської конюнктури, так і на точних калькуляційних підрахунках.

Поруч з цим виступає і все збільшується »вязаність« господарства в наслідок зміни правового порядку, обмеження, звуження свободи підприємничої діяльности, збільшується втручання публично-правних орґанів. Все це дає підстави Зомбартові говорити про глибокі трансформації капіталістичного устрою, що ведуть до занепаду його і до зміни його на инший, ще н е з н а н и й господарський лад.

З одного боку оживляються, набувають сили і значіння ті форми господарського устрою, що їх майже цілком відсунув капіталізм. »Ремісництво в ширшому розумінні займає свої старі позиції. Ми можемо ствердити, що з 1907 по 1925 рік навіть промислове ремісництво не зменшилось, а противно ремісництво в комерції ще більш поширилось . . . Селянство йде на зустріч щасливому періоду. В багатьох країнах починається якраз те, що можна назвати визволенням селянства в економічному розумінні«*).

Це що до перед- (vor) капіталістичних форм. Поруч з ними виходять на арену життя і нові, що ще не існували, форми господарського устрою, які Зомбарт називає після- (nach) капіталістичними. Це кооперація, підприємства державні й муніціпалітетів.

Такі головні думки цього надзвичайно цікавого, що зачіпає дуже багато проблєм, реферату.

Головним опонентом Зомбартові на тих же зборах Союзу соціяльної політики виступив кельнський проф. Хрістиян Еккерт **). Зомбарт мав у ньому гідного противника. Екерт багато мандрував, дуже добре знайомий з умовами господарського життя багатьох позаокеанськіх країн. Він виступив з запереченням майже всіх Зомбартових тверджень і був горячим апологетом капіталізму та великим оптимістом, що до можливости його дальнішого розвитку. Він твердить, що той капіталістичний дух, те стремління до зиску не зникло зовсім. Воно по старому залишається могутнім двигуном господарського поступу. Воно опановує і некапіталістичні форми;

---

[1]) Назв. статя стор. 249.
*) Там-же стор. 253.
**) Weltwirtschaftliches Archiv. 29 B. I. H. 1929. Aussichten des Kapitalismns.

не тільки селянство і робітництво, але підприємства державні і кооперативні (на його думку) повинні базуватись на принціпі рентабельности. Так само далеко не вичерпані можливости територіяльного поширення капіталістичної продукції. Навпаки, навіть успіхи техніки дають все більше і більше стимулів для розвитку індустрії. Вони розривають перед нами такі перспективи, що про якусь »стабільність«, зменшення темпу господарського поступу говорити не доводиться. Розвиток колоніяльного капіталізму цілком не загрожує капіталізмові европейскому. Навпаки, з розвитком капіталізму йде зріст потреб і збільшення попиту, тим самим виникають нові можливости для поширення капіталізму. Тенденції до вязаности (обмежень з боку держави), буцім то сковують капіталізм, не є чужі і самому капіталізмові. Але вязаність не гальмує розвивання капіталу. Мета — піднесення зиску досягається в однаковий спосіб — і через фритредерство (вільну конкуренцію) і через картелі.

Для раціонального, для інституції і спекуляції при складности і розвинутости сучасного світового господарства залишається ще досить місця. Так зв, »соціяльний дух« — дух нашого часу, що викликає до життя реформи на користь широких верств людности — не йде, на його погляд, також на шкоду капіталізмові. І в майбутньому капіталізм може тим сильніше діяти, чим більше він буде просякнутий дійсним соціяльним духом, чим в більшому обсягові йому вдасться приєднати до себе залежні від його широкі маси. »Змінений в формах, але не ослаблений у своїй діяльности стоїть капіталізм перед нашими очима«, гордо каже Екерт і закінчує мальовничим образом: »Можливо, що в окремих випадках лінії капіталістичної будови вже втратили ясність і закінченість гармонійних рис високого ренесансу; можливо, що в окремих випадках ми бачимо переходові лінії стилю бароко. Але напевно можна ствердити, що в них так мало мягкости і розхлябаности, що характеризує рококо, як і грубости зкаменілости ліній часів пізнішого занепаду«.*)

Таким чином два економісти прийшли до цілком протилежних висновків. Зясовується це в першу чергу тим, що до дискусії втягнено момент оцінки майбутніх можливостей і в цій оцінці з необхідністю виявились субєктивні підходи обидвох референтів — песиміста Зомбарта і оптиміста Екерта. Але крім того сама дискусія була поставлена Зомбартом в площину його оригінального, дотепного, але далеко не всіма визнаного розуміння капіталізму. Капіталізм характеризується не лише специфічним »духом«, який, до речі, властивий в ріжних ступнях і ріжрих формах кожному господарському ладові, заснованому на приватній власности. Капіталізм є устрій, для якого характерні дві ознаки: а) господарська — переважаюче значіння в продукції капіталу і б) правова — інститут праватної власности на ці капіталові добра, що уможливлює власникам їх грати головну ролю в продукції. Психольоґічна ознака — капіталістичний дух — виник і розвинувся лише в наслідок того, що для того були сприятливі моменти — господарські (промислова революції кінця 18 в.) і правові (кінець меркантилізму, свобода особи).

І от про ці ознаки мусить бути мова, коли ми хочемо говорити про дальші тенденції розвитку капіталізму.

Що до першої — капіталістичнго способу продукції, — то тут сумніву бути не може. Є безперервний розвиток, поширення, удосконалення. Ка-

---

*) Стор. 25. Названа стаття.

пітал, в першу чергу у вигляді машини, завойовує все нові позиції і неможливо собі уявити ті останні межі, до яких він може дійти*).

Що до другої ознаки — то тут справа стоїсь трохи инакше. По перше треба сказати, що доба необмеженого розпорядження капіталом минула безповоротно, ніколи не будучи здійснена в повному обсягові. Але обмеження стають все більшими. Про сучасний устрій можна вже говорити, як про устрій »вязаного« господарства. Правда, ті обмеження, які йдуть з кругів самих капіталістів, що через свої обєднання намагаються реґулювати продукцію і збуть, ці обмеження не тільки не ослаблюють стремління до зиску; вони творяться ради цього стремління і ведуть до все більшого зиску. Але обмеження, що їх ставить публична влада — в більшости своїй ведуть до скорочення зиску. Вони структури капіталізму не міняють, але надають йому инший характер, так що тут вже можна говорити про певні трансформації, що проходять через сучасний господарський лад. Це означає, що господарський лібералізм, що дав найбільше стимулів для розвитку капіталізму, потрохи сходить зі сцени, вяжеться, обмежується. Про остаточне його зникнення говорити ще рано. До того часу, поки головним господаським двигуном залишається господарський інтерес, стремління до зиску, певну свободу господарюючим субєктам оставляти необхідно.

Теж саме можна сказати і відносно чужерідних елементів, що існують і розвиваються в народньому господарстві поруч з елементами приватно-капіталістичними. Ми маємо на увазі ті елементи, що Зомбарт називає післякапіталістичними — це господарство держави (і взагалі публично-правних тіл) і господарство кооперативних обєднань.

Державне господарство побудоване на цілком инших, протилежних принціпам приватного господарства, підставах. У взаємовідношеннях цих останніх головним принціпом є принціп »du ut des«, принціп еквівалента за уділену послугу, принціп Leistung und Gegenleistung (послуга і контр-послуга). В державному господарстві (принаймні сучасности) є принціп солідарности інтересів всіх громадян, що належать до даної держави. В протилежність індивідуалістичній ідеї приватного господарства державне господарство (в цілому) все більш переймається ідеєю колективістичною. Окремі частини його можуть провадитися згідно з принціпами приватного господарства (державні підприємства), але в основі і цієї частини державного господарства лежить публичне благо, публичний інтерес, що джерелом своїм має ідею солідарности. »Особливо наявно колективістична природа державного життя виступає в податках« — каже Bela Földes **).

Такого характеру набула природа державного г-ва особливо в останні часи, коли на зміну так зв. атомістичного розуміння держави, як механічного звязку між одиницями — підданими, виступає нове розуміння — так зв. орґанічна теорія держави: держава не лише обєднання індивідуумів, вона є ціль в собі, вона несе в собі власні завдання і цілі ***). Тому збільшення ролі державного муніціпального господарства означає дійсне зявлення і поширення як що не нових, то сторонніх капіталізмові елементів. А таке збільшення є фактом не до заперечення. І як раз розвиток, хоча і повільно, хоча і з ухилами, йде в цьому напрямкові. Теж саме треба сказати і про кооперацію. По формі кооперативні підприємства дуже часто нічим не

*) K. Engliš: Finanční věda, ст. 29–32, Brno, 1929.
**) Bela Földes: Finanzwissenschaft. Jena, 1920. ст. 197. і далі.
***) Paul Mombert: Grundzüge der Finanzwissenschaft. Leipzig, 1928 ст. 9-10.

відріжняються від приватно-капіталістичних, але зміст їхній цілком ріжний. »Кооперація зросла на капіталістичному ґрунті і має капіталістичну форму; але в цій капіталістичній формі живе цілком инший некапіталістичний дух, що тягне людство на новий шлях, що творить нові суспільні форми, настільки протилежні формам життя капіталістичного суспільства, наскільки солідарність і взаємодопомога протилежні експльоатації і насильству«*).

Таким чином не може бути сумніву, що зріст і розвиток на тлі капіталізму цих чужородних елементів міняє його істоту. Господарський устрій набуває инших подекуди форм. Инше питання — чи ці чужердні елементи є настільки сильними, щоби могли цілковито замінити і перетворити устрій капіталістичний. На согодня і на найблище майбутнє відповідь на це питання треба дати ще неґативну.

Їхнє значіння (але цього значіння у кожному разі не можна недооцінювати) поки що в тому, що вони змягчують неґативні сторони капіталістичного устрою; урівнюють в певних межах нерівномірний розподіл доходів і багацтва (податки), полегчують немаєтним клясам умови їхнього існування (кооперація); вони змягчують конкуренцію, вільну гру сил і інтересів, ту боротьбу за існування, що її капіталізм доводив до вищої міри напруження. Колиж до того зважити, що темпо росту кооперативних сил є дуже сильне, приходимо до пересвідчення, що роля кооперації і публичного господарства буде більша і більша.

інж. М. Е. Ґловінський.

Мясні продукти в кооперації.

Дуже пекучою справою в нашім господарськім житті є справа збуту свиней, що в останньому часі викликає щораз більше заінтересування так серед продуцентів, як і серед наших кооперативних робітників. Справа ця не маловажна, головно коли взяти під увагу, що годівля свиней є найповажнішим джерелом припливу готівки в дрібнім господарстві. Для приміру наводимо приходи в відсотках зі всіх родів збіжжа (зернові і стручкові) і зі свиней в селянських господарствах в Галичині.

Величина господарства	Приходи в % % зі збіжжа	Приходи в % % зі свиней
0— 2 ha	1·8	16·6
2— 5 »	9·5	16·2
5—10 »	19·9	19·2
10—15 »	22·7	19·7

Бачимо, що в тих найменших господарствах грошеві приходи зі збіжжа далеко недорівнюють приходам від свиней. Доперва в господарствах від десяти гектарів в гору є настільки збіжжа на збут, що приходи з того джерела перевищують приходи з годівлі свиней. Та як би то не було, все таки народньо-господарський дохід з нашого рільництва в подавляючій біль-

---

*) Туган-Барановський. Соц. осн. кооперації. 1921. 2-е вид., ст. 90.

шости походить з тваринної продукції (виносить понад 50% всіх приходів) і тому в першу чергу треба звернути увагу не тільки на продукцію, але ще в більшій мірі на збут тваринних продуктів, виходячи з того заложення, що, коли буде запевнений збут, тоді і певно настане попит за добірним племінним чи високопродукційним матеріялом, як це вже нині по части видно при ліпших молочарнях, де ціняться високодійні корови і їх потомство.

Коли в нас говориться про збут свиней, то, бодай дотепер так було, виключно мається на увазі експорт за границю, не звертаючи уваги на внутрішній ринок. Хочу на цім місці звернути увагу передовсім на внутрішній ринок відносно збуту свиней. В різнях чотирох воєвідств зах. українських земель було вбито в 1925 р. 60.374 шт. свиней, а то:

Волинь	26.218	шт.
Львів	8.960	»
Станиславів	15.370	»
Тернопіль	9.826	»

Число це значно збільшиться, коли візьмемо під увагу убій на селах. Коли би лише продаж тої кількости свиней, що забивається в місцевих різнях, далося зорганізувати в кооперативний спосіб, то вже зробилося би величезне діло для нашого малого продуцента. Передовсім продуцент діставби за свій продукт належну ціну, а не як зараз, він залишений був на добру волю купців, а дальше, визбувсяби того нелюдського трактування зі сторони згінників. Крім того наша кооперація в останнім часі виказує невелику вправді, а всеж таки, як на початки, досить поважну торгівлю мясними продуктами.

На анкетний, листок розісланий кооперативам, одержали ми відповідь з 517 кооператив, що закупили 400.183 кґ мяса і мясних продуків (випровина) на суму 1,137.120 зол. і рослинних товщів 20.330 кґ на суму 69.058 зол. Для орієнтації наводимо дані про закупно мясних продуктів, зі згаданих 517 кооператив, де узгляднюється закупно в кґ золотих.

Мясні продукти і товщі закуплені кооп. І. ст. (в кґ і зол):

Кількість		Мясо	Солонина	Смалець		Ковбаса	Шинка	Рослинні товщі	Разом	Закуплено в	
Повіт.	Кооп.			Амер.	Краєв.					ПСК.	Госп.
					в кільоґрамах						
51	517	87.611	187.863	57.361	3.079	62.556	1.713	20.330	420.513	—	—
На 1 кооп.		169.5	363.4	110.9	5.9	121.0	3.3	39.3	813.4	—	—
					в золотих						
51	517	165.224	636.887	194.365	12.193	221,812	5.639	69.058	1.305.178	446.125	294.387
На 1 кооп.		319.6	1.231.9	375.9	23.5	429.0	10.9	133.6	2.524.4	862.9	569.4

Більше ніж половина всіх закуплених і перепроданих кооперативами мясних продуктів, це мясо і солонина (275.474 кґ). 60.440 кґ становить закупно смальцю, в тім лише незначна кількість краєвого (3.079 кґ), стількиж приблизно, як смальцю, закуплено ковбаси (62.556 кґ) і незначну кількість шинки (1.713 кґ).

Коли припустити, що в двох тисячах наших кооператив перепродується приблизно та сама кількість мясних продуктів, то дістанемо поважні цифри з їх перепродажі, а саме, вся наша кооперація перепродалаб:

Мяса	339.000	кґ	за	639.200	зол.
Солонини	726.800	»	»	2,463.800	»
Смальцю	233.600	»	»	798.800	»
Ковбаси	242.000	»	»	858.000	»
Шинки	6.600	»	»	21.800	»
Разом:	1,548.200	кґ	за	4,781.600	зол.

Зі сказаного виходить, що на селі є вже ґрунт під кооперативні мясарні. Може посвідчити це і практика кооперативи »Надія« в Купчинцях [1]. В 1928 р. закупила ця кооператива безрог на 16.984·80 кґ битої ваги за 33.961·10 зл. Торги мясними продуктами виносили в тім році 42.120·36 зл., з чого осягнено 6.077·41 зл. чистої надвишки [2]. В біжучім 1929 році обороти мясними продуктами далеко перевищують минулорічні обороти, бо лише від 1.I.—16.III. закупила кооператива від членів 7.472·90 кґ мяса.

Очевидно, що експорт наших безрог є богато більший, ніж внутрішне споживття, але з того не виходить, щоби не братися до організації кооперативного збуту і постачання безрог на внутрішнім ринку, тимбільше, що новоповставші беконарні будуть виказувати значне запотребування на безроги.

Головним джерелом закупна мясних продуктів для наших кооператив є очевидно приватні купці. Від ПСК і своїх членів набули кооперативи дещо більше ніж половину (від ПСК 34·2%, від господарів 22·6% всього закупна); а заважує тут передовсім американський смалець і солонина та церес, отже продукти не нашого виробу. Кооперація повинна обслугувати своїх членів передовсім власними продуктами, а тому не від речи буде поважно застановитися над розбудовою відділів чи окремих кооператив для збуту безріг і переробу мясних продуктів. Користь з того двояка: член продуцент дістане за свій продукт належну ціну, а член-консумент здоровий, чистий і солідний товар. В додатку, в загальнім висліді скріпиться наше народнє господарство. *Інж. О. Охрим.*

Освіта і виховання.

Нові завдання на освітньо-шкільному полі [3].

(Під дискусію.)

III.

Щоби Рідну Школу обновити, санувати, щоби зробити її доцільною й хосеною для нашого народу, то крім реформ, про які я згадував, мусить вона стати на твердих непохитних фінансових основах, бо тільки тоді вона зможе вповні відповісти свойому завданню, яке на неї накладають життєві потреби нашого народу.

[1] В наших обчисленнях не узгляднено.
[2] Гл. Г.К.Ч. ч. 16, інж. Р. Раковський — Кооперативна мясарня.
[3] Гл. »Кооп. Р-ку« за X. 1929,

Тверді підвалини одержить Рідна Школа тільки тоді, як створимо для неї що найменше 15 — 20 міліоновий залізний фонд — запасовий фонд, який може бути ульокований тільки в кооперативних інституціях і підприємствах, в першу чергу в кооперативних підприємствах Рідної Школи під певними ґарантіями, забезпеченням, так, щоби цей капітал не міг змарнуватися. Цього капіталу не може Рідна Школа уживати на біжучі видатки. На біжучі культурно-освітні видатки може Рідна Школа зужити лише чистий зиск із своїх підприємств і чистий зиск від цього капіталу ульокованого в кооперативних інституціях і других кооперативних підприємствах, по відчисленні 10% до зелізного-запасового фонду. Це услівя мусить бути переведене обовязково статутово тому, щоби тими грішми не обертали приватні люде й приватні підприємства, бо це є загально-народній маєток і тому може бути ужитий до обороту для поширення діяльности тільки загальних народніх економічних установ.

Щоби зібрати такий великий зелізний фонд для Р. Ш., то на це треба ряду літ інтесивної праці всіх наших культурно-освітніх та економічних установ і громадянства. Цей фонд треба в цей спосіб збирати, щоби можність збільшування цього фонду не була замкнена; отже муситься найти такі способи його громадження, щоби він міг зростати, бо з часом будуть значно рости й вимоги Рідної Школи.

Якже ці фонди зібрати?

Щоби ці фонди можна було зачати збирати треба змінити статут Рідної Школи. Треба Рідну Школу замінити на культурно-освітню кооперативну установу і в тому напрямі треба змінити статут, який дасть цій установі можність широкого розвою, більшої ініціятиви, кращої господарки й поможе їй придбати потрібні фонди. Виготовленням відповідного статуту на кооперативних основах заняласяб відповідна комісія. На чолі кооператизованої Рідної Школи стоялаби надзірна рада з 7 членів і 6 заступників вибирана що три роки на загальних зборах делеґатів, а що року одна третя членів уступалаби і булаби доповнювана вильосуваними заступниками. Надзірна рада іменує відповідну скількість (залежно від потреб й аґенд) платних відповідальних директорів фахівців з кавційними векслями.

Членом Рідної Школи може бути кожний чесний громадянин українець (ка), а кожна українська культурно-освітна та економічна інституція повинна бути обовязково її членом. Тут навіть требаби усильно про це старатися, щоби кожна українська установа додала в свойому статуті параграф: »Т-во Просвіта, або чит. Просвіти, або кооператива Єдність, Дністер в... і т. д. мусить бути обовязково членом Рідної Школи і зложити на її імя вписове і уділ, який має бути ульокований в Центросоюзі, Маслосоюзі або Українбанку у висоті.... »Т-во »Дністер« або кооп. »Єдність« і т. д. зрікається дивіденди в користь Рідної Школи з тим, що Р. Ш. буде зужитковувати на біжучі культурно-освітні потреби тільки дивіденду і чистий зиск з обороту того капіталу«.

Членів Рідної Школи я поділивби на

I. Особи фізичні і на

II. Особи правні.

Членів фізичних поділивби я на кілька категорій. Всі особи

фізичні складають одноразово вписове в висоті 1 зол., вписове йде до запасного фонду, і уділ 2 зол. Член може мати необмежене число уділів, від яких зрікається дивіденди на користь Рідної Школи, і має тільки один голос при виборі делєгата на загальні збори Рідної Школи. Кромі цього кожний член мусить платити правильно що річно даток (вкладку) на Рідну Школу у висоті що найменше 2·40 зол., то є по 20 сот. місячно. Хто не платить правильно цього річного датку, тратить членські права, а уділ його пропадає і йде до залізного запасового фонду Рідної Школи.

I. Члени фізичні діляться на:

1) звичайних членів, які крім вписового й уділу платять річний даток (вкладку) в висоті 2·40 зол. річно;

2) спомагаючих членів, які крім вписового й уділу платять 12 зол. річного датку (вкладки);

3) спомагаючих членів, які платять крім вписового й уділу 24 зол. річного датку (вкладки);

4) членів покровителів, які крім вписового й уділу платять річний даток (вкладку) в висоті 48 зол;

5) членів покровителів, які крім вписового й уділу платять річний даток (вкладку) в висоті 120 зол;

6) почесних членів без грамоти, які крім вписового й уділу складають річний даток (вкладку) до 600 зол. річно;

7) почесні члени з грамотою, які кромі вписового й уділу складають річний даток (вкладку) понад 600 зол.

Спомагаючі й почесні члени можуть складати датки відразу або місячно. Як складають місячно, то мусять дати Рідній Школі правильно виповнений вексель на квоту річного датку без дати. Як що даний член до року не заплатить цього датку в цілости, Рідна Школа має право дати на векслю дату і пустити цей вексель в обіг, а дотичний член мусить його викупити, хочби тільки одної місячної рати не заплатив.

Річні датки звичайних фізичних членів у висоті 2·40 зол. зуживає Р. Ш. на біжучі культурно-освітні видатки.

Річні датки спомагаючих членів і почесних членів мусять іти до залізного запасового фонду Рідної Школи з тим, що Рідна Школа дістане на біжучі видатки тільки процент від цього капіталу, або чистий зиск, як що ці гроші були вложені в рентовне підприємство Рідної Школи.

II. Члени особи правні:

1) Всякого рода кооперативи I. степеня виплачують на імя і рахунок Рідної Школи до кооперативної централі одноразове вписове в висоті 10 зол. Ці гроші йдуть до залізного запасового фонду Р. Ш. і одноразово уділ в висоті 1 зол. від кожного члена кооперативи заплачений з гори або на сплати одно- або дворічні, але тоді дістає Рідна Школа від даної кооперативи виставлений фірмово вексель in blanco. В міру приросту членів даної кооперативи, мусить бути що річно уділ на відповідну квоту золотих доповнений; а кромі цього річну вкладку даток у висоті 10 сот. від 100 зол. торгу на запасний фонд Рідної Школи.

2) Читальні »Просвіти«, Соколи, Луги й другі освітньо-культурні установи платять одноразово вписове в висоті 10 зол., які йдуть до

залізно-запасового фонду Р. Ш., і уділ, але не менший як 25 зол., що може бути й вищий, залежно від засібности товариства й ухвали загальних зборів.

3) Філії культурно-освітних установ платять одноразово вписове у висоті 25 зол., які йдуть до залізного запасного фонду Р. Ш., і уділ що найменше у висоті 100 зол., або більший залежно від маєткового стану.

4) Всякого роду кооперативи ІІ. степеня платять одноразово вписове 100 зол., які йдуть до залізного запасного фонду Р. Ш., і уділ що найменше в висоті 1000 зол. Кредитові й торговельні кооп. кромі цього платять ще річний даток (вкладку) в висоті 10 сот. від 100 зол. уділеної позички.

5) Кооперативні установи ІІІ. степеня платять одноразово вписове 500 зол., які йдудь до запасного фонду Р. Ш., і уділ у висоті 5.000 зол. на рати, забезпечені векслями, а кромі цього 10 сот. від 100 зол. торгу, а в кредитових — від уділених денно позичок.

Кромі цього всі кооперативні і кредитові установи ухвалюють 2% від чистого зиску на біжучі видатки Рідної Школи.

Що через це осягає Рідна Школа і народ? Рідна Школа закладає в цей спосіб сильні майже непохитні фінансові підвалини під свою будівлю кромі инших джерел доходу. Про другі джерела доходу на біжучі видатки Р. Ш. пізніше.

В цей спосіб при згідній, інтенсивній й щирій співпраці Рідної Школи з другими народніми установами, а головно з кооперацією, зростає рік річно залізний фонд Рідної Школи, а тим самим сталий, певний, що раз то збільшуючийся річний дохід на покриття біжучих видатків Р. Ш. А кооперація ріжних видів, а тим самим нація зискує з часом величезні капітали для розбудови нашого кооперативного, отже чисто народнього промислу, а через культурно-освітню співпрацю Рідної Школи з кооперацією — швидше й глибше усвідомлення народу, поширення й уґрунтування серед нього кооперативних ідей. Та через це — обєднання й приєднання загалу наших селян і робітників для кооперації.

Річ ясна, що коли обновлена Рідна Школа зрозуміє добре своє завдання і свій інтерес і буде дуже енергійно вести також кооперативну пропаґанду, то число членів кооперації збільшиться, збільшиться також кооперативна свідомість у нашого народу, а тим самим збільшаться і торги кооператив всіх трох степенів. При такій інтенсивній співпраці товариств можуть річні торги в поодиноких кооперативах І. степеня зрости до 150.000 зол. річно. Фінансове забезпечення Рідної Школи залежить від співпраці і то щирої та інтенсивної з кооперацією і другими установами.

За 10 або 15 літ при такій постановці справи Р. Ш. зможе мати 10 до 15 міліоновий фонд, бо до того фонду йшла би ще й дивіденда від уділів, яку члени рідно-шкільної кооперативи жертвують для Рідної Школи. В цей спосіб може з часом дійти і до того, що і сама кооперація булаби в спроможности забезпечити матеріяльні потреби Рідної Школи.

Всі інституції так економічні, як і культурно-освітні висилають на збори філій і збори централі Рідної Школи, як члени, які вплатили уділ і річний даток (вкладку), своїх делеґатів з правом голосування.

Звичайні фізичні члени і члени спомагаючі та почесні члени, обєднані в кружках Рідної Школи, або рідно-шкільної секції при кооперативі, висилаюь також по 1 делєгатові на загальні збори, зїзди та конгреси Рідної Школи. Члени звичайні, члени спомагаючі й члени почесні, в окрузі яких нема кружків, ані обєднань Рідної Школи, зїжджаються на місяць перед загальними зборами Рідної Школи і вибирають на загальні збори Рідної Школи 1 уповноважненого на 50 членів.

Дальші джерела доходу на біжучі видатки Рідної Школи крім вкладок звичайних членів, створить собі Рідна Школа в цей спосіб, що замінить свою непродуктивну книгарню на книгарсько-видавниче промислове кооперативне підприємство. Щоби це підприємство могло правильно розвиватися, муситься створити для нього основний фонд. Основний фонд можна створити в цей спосіб: Рідна Школа видає 40.000 акцій по 25 зол. на суму одного міліона золотих. Право до набуття акцій мають лише культурно-освітні, економічні, научні та инші народні українські установи і Українці-члени Рідної Школи. Всі фізичні члени Рідної Школи, щоби мати право голосу на загальних зборах кружків, філій, мусять набути одну акцію цього підприємства Р. Ш. Акції можуть бути набуті за готівку, на вексель з тримісячним терміном і цей вексель може бути зараз пущений в обіг підприємством Рідної Школи; або на місячні рати з тим, що дана особа мусить виставити на ту суму вексель, який по році, як що гроші за акцію не будуть вплачені, може бути цілковито виповнений Р. Ш. і пущений в обіг.

В статуті Рідної Школи і правильнику підприємства мусить бути застережене, що кожна інституція й особа без огляду на скількість акцій має тільки 1 голос на загальних зборах. Фізичні особи можуть набути тільки 25% акцій. Це підприємство не може ніколи перейти в приватні руки. В управляючу раду підприємства входить половина членів надзірної ради Р. Ш., ¼ членів ради вибирають кооперативи на загальних зборах Р. Ш., а що найвище ¼ членів ради може складатися з фізичних осіб, вибраних на загальних зборах Р. Ш., скликаних специяльно в справі підприємства. Ця рада назначувалаби трох фахових і відповідальних директорів за кавційними векслями.

Або можна зорганізувати таке осібне кооперативне підприємство з книгарні Р. Ш., скажім »Книгоспілку Рід. Школи« на уділах по 100 зол., з тим застереженням в статуті, що чистий зиск з цього підприємства, по відчисленні відповідного проценту на резервовий фонд, на фонд страт, на специяльний фонд поширення підприємства, йде виключно на Рідну Школу.

При обєднанні й інтенсивній співпраці Рідної Школи, кооперації й других культурно-освітніх й економічних інституцій і нашого громадянства можна, на мою думку, навіть в протягу року зібрати відповідний фонд, бодай одноміліоновий, на введення в життя кооперативного підприємства. Евентуально решту бракуючого основного фонду можна при певнім забезпеченні доповнити запасовим фондом Рідної Школи. Це зробити легко тому, що капітал на кооперативне підприємство Р. Ш. зложилиби в більшій части народні товариства, а при відповідній праці й пропаґанді це легко перевести на загальних зборах кооператив і других товариств. Певно, якби Р. Ш. йшла, як до

тепер, одинцем, то це булоби не мислиме до переведення в короткому часі.

Така кооперативна книгарня й накладня з солідним основним фондом може знаменито розвиватися під фаховою орудою розумних, енергійних, підприємчивих і совісних людей. Такій кооперативній книгарні дуже легко збувати книжки, тому що вона може мати знаменито зорганізовану кольпортажу книжок за посередництвом кооператив усіх степенів і її книжки можуть легко дістатися навіть до найдальших закутків нашого краю. Річ ясна, що це підприємство мусить видавати й продавати книжки цікаві й хосенні для селян, робітників й молоді в першу чергу з области сільського господарства, кооперації, популярні цікаві книжки з области других наук, а попри те книжки історичні й з красного письменства. Ці цікаві й корисні книжки можуть розходитися в 15.000-нім накладі відносно в дуже короткому часі. Через кооперативні установи візьме кожна кооператива обовязково по одному примірникові такої книжки до кооперативної бібліотеки, те саме зробить кожна читальня Просвіти, а декотрі й по два примірники, так само Луги; отже маємо що найменше 7.000 примірників. Кромі цього в кожному селі найдеться ще бодай двох трох охочих до читання парубків, ґаздів, а як вчислимо до цього ще й місто, інтеліґенцію, то побачимо, що при добре зорганізованій кольпортажі дійсно цінні й цікаві книжки для села і молоді навіть в 15.000-нім накладі можуть майже миттю розійтися, тим більше, що вони можуть бути продавані кооперативами селянській молоді за покладки або збіжжя.

З самої перепродажі має книгарня мінімум пересічно 20% зарібку, а як що книгарня є й накладнею й обмінюється своїми видавництвами з другими накладнями, то може мати до 40% зарібку пересічно, бо на своїх власних виданнях може мати ще вищий процент зарібку. Маючи такі капітали й доходи й евентуально в разі потреби й свій запасний фонд, може Книгоспілка заложити вирібню шкільних зшитків. Через кооперативи піде мінімум 500.000 зшитків річно, щоби заробити на зшиткові тільки ½ гроша, то це дасть на рік 25.000 зол. А почислім тепер зарібок на масово збуванім через кооперативи шкільнім приладдю, виробленім в робітні Книгоспілки, як: оливці, ручки, кутоміри, лінійки, циркле і т. п. Дальше зиск з торгівлі другого рода паперовою ґалянтерією, хочби лише взяти масовий збут листів, паперу до писання для поодиноких людей і наших установ, папір до опакування, до прикрас, до виробу цвітів, бльоки, бльокноти, всякого рода друки для установ, парохіяльних урядів і т. д. Цей масовий збут паперу через продажу і через зужиття на видання книжок в короткому часі давби спроможність Книгоспілці Р. Ш. створити свою власну фабрику паперу, якої брак вже й тепер дається нам відчувати. Як бачимо, при розумній господарці така кооперативна, підчеркую це, тільки кооперативна книгарня - накладня і вирібня шкільного приладдя має дуже широкі межі й сприятливі умови розвитку; на инших основах зорганізована — не піде. Тим самим Р.Ш. моглаби числити на поважну суму річного сталого доходу на біжучі потреби.

Через те, що Р. Ш. булаби кооператизована, мусілаби бути звязана з селом і робітництвом та робити через них на спілку з коо-

перацією культурно-освітню роботу. І тому мусілаби вона стати популярною, любленою й ціненою в широких масах та серед інтелігенції; і тому одні охоче даваливи при збірках гроші, покладки, збіже на Рідну Школу й вкладки, а другі радо далиб себе добровільно оподаткувати. Тому, що Р. Ш. булаби кооперативною інституцію, малаби знаменито наладнаний апарат до збірок через ріжного рода кооперативи, а вдодатку майже безплатний.

Один відсоток від зарібку-доходу наших ремісників, купців, підприємців, інжінєрів, адвокатів, священиків, учителів середніх шкіл і народніх, лікарів, але ретельний процент і ретельно плачений Рідній Школі не бувби застрашаючий. Булоб вказане і оподаткування так сільських, як і міських вистав та концертів, а особливо балів. Кромі цього вистави, фестини по селах й балі по містах увесь чистий зиск призначувалиби на Р. Ш. Через інтенсивну освідомлюючу і пропагандистичну працю на селі Р. Ш. враз з другими установами, можна довести до того, що майже кожна громада вставить в свій бюджет бодай 50 зол. на Р. Ш., що винеслоби 150 до 200 тисяч річно. Якби перевести сильну пропаганду й наладнати добре виконавчий апарат по селах і містах за тим, щоби кожний, хто курить, відложив гроші за одного папіроса денно на Р. Ш. то є пересічно 3 ґроші й приймім, що у нас на 6,000.000 людей курить тільки 500.000 то це дасть денно 15.000 зол. а на рік 5,475.000 зол. Кромі цього можна зорганізувати скрізь збірку цинфолії, станіолю, пуделок від пасти й других ужиточних відпадків, які також далиби деякий дохід.

Як Р. Ш. злучиться з кооперацією до спільної культурно-освітньої праці на селі і в місті й поможе кооперації підвиховати, вишколити ідейних кооперативних робітників і через скріплену пропаганду кооперативних ідей серед інтелігенції, молоді, селян і робітників доведе до цього, що кожна сільська кооператива, замісць пересічно 100 членів, буде мати 500 членів, а кожний громадянин села, як солідний член кооперативи, замісць 5—10 зол. річно дасть кооперативі вторгувати 300 зол. річно. Значить 500 × 300 дає 150.000 зол. річно торгу в одній кооперативі. А як візьмем тільки 3.000 кооператив, то це дасть в самих тільки кооперативах І. степеня 450 міліонів золотих торгу. Хай тепер своїй виховниці, Р. Ш., кожна кооператива ухвалить дати ¼% річно від торгу, то Р. Ш. дістане що року 1,250.000 зол., розуміється аж в будуччині при інтенсивній праці. Ту можнаби навести ще много більше джерел доходу на біжучі видатки Р. Ш. але це забралоби за богато місця. По приблизному підрахунку доходів з усіх можливих джерел Рідна Школа малаб на біжучі видатки (крім залізного фонду) до 10 міліонів зол. річно.

Розуміється, що чистий зиск з книгарні і її підприємств при масовім збуті, так само дохід з обороту залізним фондом мусілиби також збільшуватися при розумнім орудуванню ними.

Скажім що я переборщив і що Р. Ш. дістане тільки третю пайку, то все таки це далоби Р. Ш. около три і пів міліона золотих на біжучі видатки. Я тут зовсім не вчислив шкільних оплат за науку в середніх школах, ані датків з Америки і т. д. і т. д.

Думаю, що якби Р. Ш. так переорганізувалася і пішла вказаною дорогою, то утворилаби сильний, непохитний фундамент-підвалину під так хосенну і нам конечну будівлю Рідної Школи.

Цього сама Рідна Школа і так зорганізована, як тепер, не осягне ніколи і чи скорше чи пізніше муситиме занидіти. Самими складками вона ніяк не зможе забезпечити собі існування.

На мою думку, Рідна Школа може сповнити гідно своє народнє завдання і дістати тривкі фундаменти тільки тоді, як буде збудована на кооперативних основах і як буде щиро співпрацювати з кооперацією.

Деякі мені закидували, що я, дилєтант і маняк-кооператор, хочу в цей спосіб знищити самостійність Рідної Школи. Я зівсім не думав і не думаю нищити самостійности Р. Ш. Вона булаби мимо цього самостійною інституцією, тільки збудованою на кооперативних основах і мусілаби бути, для свойого особистого інтересу членом Ревізійного Союзу, подібно як Маслосоюз, споживча кооперація та кооперативні щаднично-кредитові інституції, які мимо того в своїй діяльности є самостійні. Вона мусілаби тільки обєднатися з кооперацією для хосенної співпраці серед народніх мас в свойому власному інтересі і для добра загальної народньої справи. Через введення у себе відповідних реформ, через доцільне народнє виховання молоді, через пропаганду, поширення, поглиблення, закорінення кооперативних кличів, ідей серед народніх мас, вона віллє свіжої, відживчої крови в кооперацію, а сама за посередництвом кооперації матиме доплив життєдайних соків з народу. Це поможе їй створити хосенну, дійсно народню школу. Вона може тоді забезпечити матеріяльний бут тепер і на старість своїм учителям і їх родинам богато краще, як це робить держава, і тоді не будуть тікати учительські сили з Рідної Школи, але навпаки, що найкращі, що найліпше кваліфіковані сили будуть з державних заведень напливати до Рідної Школи. Тоді піднесеться рівень науки в Рідній Школі понад рівень державних шкіл. Наша приватна школа стане тоді взірцевою, незрівнаною. А Р. Ш., маючи тоді тільки своїх учителів, не просячи помочі в державних учителів, нераз поляків, жидів, зможе взірцево виховувати свою молодь під оглядом національним, образовувати загально і виучувати фахово.

Через таку співпрацю з кооперацією приспішить Рідна Школа зміну несправедливого суспільного устрою і значно приблизить хвилю здобуття волі і самостійности для нашого народу.

Може не один скаже мені, що я фантаст, утопіст, непочитальний чоловік. На це я скажу, що я є свято переконаний, що при інтенсивній, охочій, згідній співпраці ми можемо осягнути ще кращі результати.

Тому 100 літ взад богато, богато більшою фантазією, утопією був літак або радіо, а все таки люде вже літають попід облаки не тільки думками, а дійсно літаками. Ми чуємо тепер музику, або виклад з Берліна, Льондону, а навіть можемо не тільки бачити на екрані живих людей, але й чути, що вони говорять.

Я думаю, що дискусія в цій справі, так важній для нас, є потрібна, доцільна і ніколи не буде її за богато; але не полєміка, тільки дискусія річева, яка би мала на оці дійсно так матеріяльну, як і моральну обнову Рідної Школи. Якщо ми не будемо щиро шукати шляхів для обнови Р. Ш., то їй неминуче грозить розвал. Тому я, руководячися тільки добром Р. Ш., відважився бодай в части глянути правді

в очі і подати один спосіб на обнову Р. Ш. Можна з ним не годитися і дати другий, кращий. Чим більше реальних проєктів, тим лекше до чогось путнього дійти і вратувати Рідну Школу. Але треба спішитись, бо небезпека близько...

Тому, що я уважаю справу обнови Рідної Школи за пекучу, прошу й другі часописи використати мій проєкт, щоби він міг стати якнайширшому загалови відомий і викликати обширну річеву дискусію, яка дійсно малаби на оці тільки добро Рідної Школи, тільки загальнє народнє добро.

М. Ростковичь.

Проблєми кооперативної організації і практики.

До нашої дискусії.

Від кількох місяців ведеться на сторінках нашого журналу дискусія, на тему названу формально »шляхами розбудови сільсько-господарської кооперації«. В суті річи однак є це дискусія над дальшими дорогами розвитку цілої нашої кооперації взагалі. В цій дискусії уже висловилися прихильники двох ліній дальшого кооперативного будівництва: спеціялізації (Р. Раковський, Г. Няньчур) і універсалізму (М. Корчинський). В ході дискусії зачеплено чимало питань, досі або спірних або недобачуваних ширшим загалом; усталено вже, як нам здається, деякі тези, що дасть можливість ставити певніші твердження і намічувати практичні посунення.

Вважаємо, що передусім усталено всіма однодушно погляд про необхідність розбудови густої сітки сільських кредитових установ, як бази для будівництва кооперації взагалі а збутової с.-господарської зокрема. Далі константуємо у всіх дискутантів згідність у оцінці сучасного стану сільських кооператив. На загал це є стан невдоволяючий, інколи навіть масово нездоровий, а причиною тут як особисті недомагання, так і деякі організаційні недостачі. Всі дискутанти погодилися, що з такими малими уділовими капіталами, які сьогодня маються в більшости кооператив, не може бути навіть мови про належну розбудову споживчого ділу по кооперативах, не то про здорове будівництво дальших розгалужень (відділів). Відси позволимо собі уже ми зробити практичний висновок що-до необхідности розпочаття в ближчому часі (прим. осінью 1830. р.) спеціяльної кампанії по цілім краю за доповнювання, евент. також збільшування уділових капіталів. Такої спеціяльної ударної кампанії досі не було, а вона необхідна. Далі узнаємо вже неспірним, що для розбудови с.-госп. кооперації потрібно окремих, більших уділових капіталів; ані молочарської ані иншої збутової ко-ції будувати не можна на тих мізерних уділах, які наше селянство зложило при основинах своєї споживчої крамниці. Ці дальші окремі капітали необхідні, без огляду на те, чи вони будуть називатися уділами у спеціялізованій вже с.-г. кооперативі, чи це будуть спеціяльні внески (вплати) до оборотового фонду машинової, яйчар-

чарської чи иншої секції при універсальній споживчо-господарській кооперативі.

Рівнож вважаємо усталеним, що діловодство в існуючих госп.-спож. кооперативах, які ведуть кілька відділів, є дуже складне і ставить великі вимоги до персоналу, що веде кооперативу; для подужання цього завдання необхідні більші кваліфікації, чим їх має величезна більшість керівників існуючих сільських кооператив. Знова-ж, удержання краще кваліфікованого робітника кооператива з малим оборотом, малим районом діяльности не має засобів. Це є блудний круг і, щоби з нього вийти, потреба ввести деякі організаційні зміни в існуючу систему, треба теж упростити діловодство госп.-спож. кооператив, про що зокрема писав інж. Няньчур.

Добре діло зробив одначе також М. А. Корчинський, коли перестеріг перед надто поспішним і теоретичним вирішуванням цеї справи (справи реформи). Його думка про те, що на днесь, як завдання дня, пропаґанда спеціялізації, як загального гасла, є передчасною, має велике життєве оправдання. Реформи треба вводити поволі і постепенно, щоб не завалити й того, що побудовано. М. А. Корчинського оцінка величезної історичної ролі спож. кооперації і повіт. Союзів, як їх еманації, є вповні вірною. Не думаємо теж, щоби побоювання, ним висловлені, що-до надто шабльонової спеціялізації, можна було зрозуміти як »самовдоволення тим, що є, себто нашою відсталістю«. (як думає Г. Няньчур). Очевидно, тут зайшло непорозуміння; константуємо, що всі дискутанти однозгідно підчеркували необхідність еволюційного розвивання того, що зараз є, в напрямі всебічного кооперативного охоплення економіки трудового села; що не у всіх ще одна думка про шляхи цієї кооперації — справі поки що не вадить; на те власне і є дискусія, щоби з ріжних, навіть протилежних думок вибрати те, що спільне, обєднуюче, що дасть базу найти якийсь середній вихід, якусь вислідну.

Нам здається, що ця вислідна вже намічується. Ані інж. Роковський, ні інж. Няньчур, як головні оборонці лінії спеціялізації, не настоювали на тому, щоби зараз і всюди творити спеціялізовані кооперативи; тим більше ми не бачили в них ні сліду нехтування ролею господ.-спож. кооператив та їх надбудовами. Зокрема Г. Няньчур виразно вважає цю кооперацію вихідною базою для спеціяльних кооператив з більшим районом діяльности. Що-ж иншого по суті сказав мец. М. А. Корчинський? Отже тут, як нам здається, і є ті стичні місця, які дають можливість вважати, що дискусія вже досягла своєї мети хоч на половину, а саме що до вихідної точки розбудови с.-г. кооперації.

Остається ще вирішити організаційну форму с.-г. кооператив та про їх відношення до повіт. союзів (чи повіт. союзи мають задержати собі тільки споживчий діл, а машини, погної і т. д. »передати« новим, спеціяльним кооперативам і т. д. — Отже тут позволимо собі заявити, що не віримо в доцільність теоретичного вирішування аж таких подробиць. Життя і практика кооперації в других народів виявили, що ніяким декретом чи програмовою постановою не вдасться заборонити рухливій установі опанувати торговельно ті ділянки, до яких опанування вона виявить охоту і вміння — як з другого боку нічого не поможе надавати комусь монополь певних торгов. операцій, коли він ні особисто ні фінансово не вміє цього виконати. Передбачуємо в дальшому ході розвитку нашої кооперації, що найдеться неодна сільська кооператива, яка розбудує свої аґенди сильніше, як неодин з теперішніх кепських повіт. союзів, поширюючи свою діяль-

ність на більше сіл, остаючи фактично або районівкою або кооп. союзом, з другого-ж боку, як уже тепер маємо того приклади неодин кооп. союз буде виконувати функції с.-г, закупових і збутових кооп-в не гірше, або може й значно ліпше від не одної специяльної с.-г. кооперативи (районової), як-що такі у нас вже виникнуть.

Вважаємо, шо шкода висилювати мозок на усталювання певних шаблонів для детайлів організаційної системи. Треба експериментувати, пробувати живою роботою найкращих шляхів, бо не останню ролю грає в цій справі питання осіб, капіталів, льокальних економічних відносин і т. д. (інакше буде в горах, інакше на Поділлі, інакше по великих, інакше по малих селах; інакше серед заможнішого, інакше серед біднішого населення, інакше серед освічених, інакше серед неграмотних людей).

Очевидно, що до цієї справи прийдеться може ще нераз вертатися, бо живе життя вимагає постійного стеження за його проявами і видвигає чимраз нові проблеми; та вже й те, що досі вияснено в дискусії не пройде для кооперації безслідно, хочби тому, що дискусія наша поширила горизонти і викрила, які є ріжні можливости організаційних форм. Річчю кооперативних провідників як на місцях, так в проводі буде робити такі посунення зміни, яких вимагатиме життя в кожнім кооперативнім випадку зокрема.

К. К.

З життя української кооперації.

Кооперація в підгаєцькому повіті за 1928. рік.

Всіх чинних кооператив було 45 на 63 громади, т. є. 71·4%. Основування дальших споживчих кооператив майже неможливе (з виїмком одної-двох громад), а то ізза переваги в селах чужого населення, або ізза малих областей (присілки).

ПСК Підгайці обслуговує 42 кооперативи, дві союз в Тернополі, одну союз в Галичі. В 1929 основано ще три кооперативи, одну з яких обслуговує Тернопіль.

Членів в 45 кооперативах було 3.834, т. є. 91 на одну кооперативу, в тім 420 жінок, цебто 10 на одну кооперативу. В порівнанні з 1927 число членів зросло, бо в 1927 припадало 82 членів на одну кооперативу, в тім жінок 9.

Товарів закупили кооперативи на 870.380 зл., з того в П. С. К. на 411.236 зл., цебто 53·4%, що при комунікації з Підгайцями, особливо осінню та весною та за браком деяких товарів в союзі, треба уважати за досить добру карність.

Продуктів закупили за 715.609 зл., виробів тютюневих за 81.944 зл.; разом всі закупна кооператив були на суму 1.567.934 золотих. Торги за товари, продукти і тютюн виносили 1.567.934 зл. (Тут належить звернути увагу на це, що 15 кооператив продало тютюневих виробів за 87.755 зл., коло 10.000 долярів).

Ось деякі цифри в порівнанні 1927 р. з 1928 р.:

	1927.	1928.	Одна кооператива 1927.	Одна кооператива 1928.
Торги за товари	665.920·14	816.345·37	17.990	19.437 + 8 %
Торги за продукти	684.810·12	752.431·79	18.508	17.915 — 3·4%
Загальна надвиш.	88.406·35	114.781·35	2.389	2.733 + 14·4%
Чиста надвишка	26.804·21	33.689·37	705·5	802 + 13·7%
Платні управ	6.927·35	10.703·88	187	255 + 36·3%
Платні спродавців	18.684·53	26.271·75	505	625 + 23·7%

Пересічно осягнена надвишка на товарах 8·1%.
Пересічно осягнена надвишка на продуктах 4·8%.
Товарових зворотів виплачено в 1928 р. 7.460 зл. (860 долярів).

Білянс 42 кооператив підгаєцького повіту:

Стан довжний:		%	Стан чинний:		%
Запасн. фонд	72.394·45	33·03	Готівка	9.653·93	4·40
Уділи	27.409·46	12·51	Товари	55.771·82	30·31
Готівк. кред.	32.156·63	15·57	Продукти	9.539·06	
Завд. товар.	1.974·85		Трафіка	1.132·79	
Товар. вірит.	39.017·86	17·80	Борги	65.057·77	31·68
Векслі	2.591·18	1·13	Завдатки	3.630·94	
Адміністр.	5.316·88	2·42	Ріжні ос.	750·66	
Товар. зворот	2.753·89	1·25	Льокації	15.483·59	7·06
Инші	1.886·65	0·92	Недвижимости	39.062·83	17·82
Надвишка	33.689·37	15·37	Движимости	12.408·60	5·66
			Молоч. инші	2.612·72	1·21
			Страта	4.086·41	1·86
	219.191·22	100		219.191·22	100

Зиски:		%	Страти:		%
Товарів	66.118·48	57·60	Адміністрація	71.994·75	62·72
Продуктів	36.255·17	31·59	Движимости	3.008·26	3·14
Трафіки	5.739·84	5·—	Недвижимости	598·69	
Молочарня	2.567·50	2·24	Відсотки	1.353·51	1·19
Инші	13·95	0·01	Товар. звор.	1.503·64	1·31
Страта	4.086·41	3·56	Инші	1.074·23	0·92
			Страта 27	1.558·90	1·36
			Надвишка	33.689·37	29·36
	114.781·35	100		114.781·35	100

Після білянсового стану кооператив відношення власного майна (зап. фонд, уділи і зиск, який в більшости лишиться в кооперативі) до чужого є як 1 : 0·61; власні фонди становлять 60·91% білянсового стану. Колиж однак підчислимо позиції чинного стану капіталу немобільного (вязаного), а до тих треба зачислити недвижимости, движимости, страту, льокації і, на жаль, лядові борги, то вони виносять 64·08% білянсового стану, або ин-

шими словами кооперативи працюють (обертають) лише чужим капіталом. В тих цифрах наглядно бачимо, що з одної сторони кооперативи за скоро взялися до будови домівок, а дальше, що лядові борги є тою перешкодою, яка не дозволяє кооперативам нормально розвиватися, а навіть над всіми осягненнями кооператив ставить знак питання. Тому головною задачею кооператив в цю хвилю мусить бути ліквідація лядових боргів.

Білянсову страту виказало аж сім кооператив; спричинена вона була виключно через манка спродавців; взагалі найдено товарових недоборів в 24 кооперативах на суму 9.427·48 зл., надвишки в 10 на суму 1.628·93 зл., крадіжів було в сімох кооперативах на суму 829 зл. Стягати недобори дуже тяжко, раз ізза судової практики в тій справі (справа одного манка вже другий рік в суді і ще не вирішена) а дальше ізза поступовання самих членів кооперативи-односельчан, які в мировім суді звичайно все дарують.

Всеж таки осягнення кооператив по три і пів роках плянової праці Пов. Союзу до кінця 1928 є дуже поважні і можна лише побажати, щоби і на дальше праця йшла так само та щоби вже раз розвязано в цім повіті справу збуту продуктів (в першій мірі яєць), яка то справа тут дуже актуальна, як це видно з чисел білянсу.

При кінці не можна поминути мовчанкою великої помочі та заслуг при розвою сільських кооператив одної части сільської інтеліґенції, а то учительства та декого, одиничні виїмки, зі священства. Всеж таки рік за роком виробляється щораз більше свідомих селян кооператорів, які розпочату працю в своїх громадах, як слід, поведуть. *Інж. Кузьма.*

»Незвичайна подія«. Тими словами охарактеризував один кооп. діяч подію, яка склалася недавно у Станиславові. Це подія не тільки незвичайна, але при тім і радісна. А саме дирекція дівочої жіночої ґімназії »Рідної Школи« у Станиславові ввела в цім шкільнім році обовязкове навчання кооперації. Навчання задумане досить широко: по дві години тижнево через два роки (шеста і сема кляса). З того одна година призначена на історію і теорію кооперації, друга на організацію, діловедення і рахівництво. Виклади обняли члени П.С.К.

Характерне те, що дирекція школи мусіла вживати аж примусу, бо на її зазив до добровільного зголошування до слухання кооперації не зголошувався ніхто з учениць. Це свідчить, як мало ще поширена думка про вагу кооперації серед наших родин (бо тут винне, родинне виховання, не хто инший).

Як бачимо, думка, яку пропаґує в нашому журналі гром. М. Ростковичь, знаходить уже наслідувачів. Дирекції дівочої ґімназії в Станиславові припала честь бути піонером нового духа в укр. рідному шкільництві.

Новий кооперативний часопис на Вел. Україні. Від жовтня починаючи, буде виходити у Харкові місячник під назвою: »Шляхи сіл.-господарської кооперації«.

Видаватиме цей журнал, під начальним проводом проф. Лозового, нове кооперативне обєднання фахових сіл.-господарських централь »Союз союзів сіл.-госп. кооперації«.

Нове кооперативне експериментування. На Вел. Україні йде власне в кооперативно-офіційній пресі підготовча акція до »перебудови системи сіль.-госп. кооперації«!! В чім саме має полягати ця перебудова—напевно не можна знати мимо довгих на цю тему статей, особливо у »Кооперованій громаді«; але ц і л ь нового, з гори наказаного, експерименту зазначується ясно. А саме, згідно з постановою Всесоюзної Комуніст. Партії (!), отже позакооперативного політичного чинника, мається перебудувати всі існуючі на селі кооп. організації, з метою »у с и л е н н я н а с т у п у н а к у р к у л я«. Чомусь, як головний засіб цього усилення, реко-

мендується засновувати виробничі кооперативи, зокремаж »зернові, себто збіжеві«, і то з малим районом діяльности, на одно село. Далі малиб прийти вищі обєднання; районні і окружні. Існуючі досі в деяких селах універсальні с.-г. товариства, в міру організації виробничих обєднань, реорганізуватимуться у виробничі обєднання і передаватимуть їм своїх членів.

Отже реформу можна трактувати як довершення засади спеціялізації (на низах, в селі). Селяни від тепер будуть членами тільки спеціяльних кооп-в, яких було досі 9 типів, а тепер, з приходом »зернової кооперації«, буде 10. Якщо селянин захотівби бути членом не одного, а кількох кооп. тов-ств, то він, вносячи пай в одне з обєднань, вносить у инші лише вступний внесок та спеціяльні внески на господ. розвиток цього товариства і за це має право на обслуговування всіми тими товариствами, членом яких він є.

Членами районних союзів будуть в с і спеціяльні (очевидно с.-господарські, не споживчі товариства) та колєктивні господарства. Завдання районних товариств полягають у аґрономічному обслуговуванні периферії, в постачанні виробничих матеріялів та організації збуту.

Отже, як бачимо, йде одночасно централізація с.-госп. кооперації по районах. Суспільно-аґрономічна робота, як і досі, буде зєднана з кооперативною (що, зрештою, визнаємо правильним).

Далі йде одначе ще одно завдання: як сільські, так районові т-ства матимуть право виконувати теж кредитові функції; окрім того одначе для кожного району (район на В. Україні — це приблизно стара волость, кільканацять сіл) мається створити районне кредитове тов-ство, якому існуючі досі сільські кредитові товариства мають передати свої кредитові капітали.

Вищим орґаном є спеціяльні союзи по округах, яких є 41, і спеціяльні централі у Харкові. Всі ці централі разом мають створити »Союз союзів с-г. кооперації«.

Таким чином маємо в ділянці с.-госп. кооперації, згідно з новим декретом ком. партії, якусь мішану систему: на низу спеціялізація, в районі універсалізм, в окрузі і в центрі знову спеціялізація. Це новість. Другою новістю являється фактичне заведення чотирохстепенности. Чи одначе ця, згори подиктована реформа прийметься на довше, це ще питання.

Спеціяльні користи обіцюють собі офіційні совітські чинники від створення збіжевої (зернової) кооперації та її централі. Очевидно, хоч про це не пишеться, ціла реформа має на меті не так боротьбу з »куркулем«, який на Україні і так вже обезсилений, тільки: улекшити випомповування збіжа з села. Через дотеперішній (державний і півкооперативний) апарат справа йшла все туго, а особливо цього року; отже пробують зробити це через створення нової, досі на диво забутої галузі кооперації — збіжевої.

Можна згори сказати, що і ця нова спроба організувати кооперацію наказом згори не дасть таких результатів, яких надіються офіційні чинники. Кооперація є тільки тоді кооперацією, коли є свобідним і добровільним виявом самоорганізації широких міліонових мас.

З кооперативного світа.

Дещо про зміст і форму господарсько-кооперативної пропаґанди в Чехії.

Вважаю доцільним на сторінках нашої преси подати ширшому загалові хоч в коротких словах про форми господарсько-кооперативної пропаганди, що в мене особисто залишила живі сліди. Шляхи їх випробовані й ведуть до цілі, а уперта завзятість переборює всі труднощі. Одним з богатьох способів такої пропаганди є сільсько-госпо-

дарський тиждень, що його щорічно організує чеська »Земледєльська Єднота« в зимі. Протягом згаданого тижня, день у день виголошуються доклади на самі актуальні теми біжучого часу. Читають їх чільні одиниці науки, керовники і практики господарсько-кооперативних установ та инші фахові сили. Виступають вони в позах скромних робітників науки та практики, а не як самозакохані авторітети, щоби перед зацікавленою авдіторією, в доступній для всіх формі, викласти свої довголітні наукові чи практичні досліди, над проблємами господарсько-економічного характеру. В цих небогатьох й коротких докладах намагаються по можливости охопити всі проблєми с.-г. техніки й економіки.

Авдіторія згадані доклади гідно вислуховує, ставить запитання, окремі особи беруть участь в дебатах, одним словом пекучі питання дня розвязуються активною участю учасників, що, повернувшись до до дому, почуте перетворюють в чинність. Для прикладу спинююсь над докладом члена правління союзу сільсько-господарських кооперативів п. Пражака на тему: Задачі сільсько - господарської кооперації в забезпеченні доходности скотарської продукції.

Докладчик насамперед підносить питання необхідности шляхом підбору та відповідного виживлення, піднести якісний стан скотарства й свинарства. Далі спиняється над потребою забезпення цієї галузі господарства кормами. А при кінці переходить до тих способів, що забезпечують дохідність збуту скотарської продукції. Ядерно змальовує, як глибоко і в якій формі до цієї галузі народо-господарського життя засягнула сільсько - господарська кооперація і що вона має на меті робити далі. Спиняється над кооперативною перерібкою мясної продукції та збутом мясних виробів через власні кооперативні крамниці.

Після коротких дебат, але глибоко річевих і змістовних, шляхом кіно-фільму, ілюструються способи, що ведуть до поліпшення якости скотарства, способи виживи й плекання худоби та свиний, способи збуту шляхом перероблення мясних продуктів на власних кооперативних підприємствах, продажа своїх виробів у власних кооперативних крамницях. Перед глядачами промайнув виразний образ способів, на засадах модерної техніки й науки побудованих, дохідного зужиття скотарської продукції, через здорові й організовані людські коллєктиви — кооперацію. Але це ще не кінець. Перед авдиторією приходить ще один фільм. Сюджет його такий. Два брати одержують в спадщину землю з заповітом батька, щоби на ній спільно господарили. Один з нахилом господарити, а другий навпаки мріє про те, як би йому впірнути в роскоші й принади міського життя, домагаючись від брата, щоби той сплатив йому за його частину землі.

Перший господарить, працює й збільшує свої достатки. Другий з головою впірнає в нічні принади міста: бари, винарні, кавярні, автомобіль власний і т. д.

Перший працюючи — придбав, другий гуляючи — прогуляв. Знищений морально, фізично, обдертий пяниця, недавній власник автомобіля, повертає до брата.

Приходить в ночі, коли все спить, лізе пяний в солому, звідкіль вже й не встає. Від огарка, що падає з його пяних рук загорається солома, в якій горить сам і завдяки чому, як кажуть, пустив вогнем двір брата.

Той, що погорів не падає духом, позичає на вигідних умовинах ґроші в кооперативі, при допомозі сусідів будується й знову у нього збільшуються достатки від умілої господарки. Свідомий того, що найбільшу допомогу йому, шляхом позички, дала кредитова кооператива, він захоплюється кооперативним рухом. Їде в Прагу, але не в ті місця, де бував його брат, а йде на кооперативні курси, на господарську виставку, бере участь в руханковому рухові і т. д. Через кілька років він вже головою кредитової кооперативи, приймає вкладки-ощадження від заможних, від батраків, від школярів; дає позички тим, кому вони потрібні. Ілюструється, як зростають вклади, як мало помалу звикають до ощадження всі групи населення. Перед Вами виростає цифра подібно відданих робітників в кооперативних установах, цифра кредитових товариств, заложень і т. д. Але це тільки сюджет, а повна картина випадає богатше.

Одже, вхопивши зміст докладу, впившись в образ фільму, задовольнена автиторія розходиться. Протягом 3-х годин перед нею промайнуло те, що до певної міри формує світогляд, що скріплює віру в його ідею, що родить ініціятиву, викликує солідарність, а разом все творить народній добробут.

Сумне лише те, що серед такої обстановки не зустрічаєш своїх земляків, хіба за винятком одного-двох.

М. Хринівський.

Нова клясифікація кооператив у Польщі. Кооперативна Рада на засіданні в днях 19—20 червня 1929 р. приняла більшістю 17 голосів проєкт нової клясифікації кооператив для Польщі, яка відтепер тут урядово обовязуватиме. Ухвала Кооперативної Ради звучить:

»З метою властивого і одностайного клясифікування кооператив так в реєстрах, проваджених Кооперативною Радою, як і в реєстрах та річниках ревізійних союзів Кооперативна Рада ухвалила слідуючий поділ кооператив на типи:

I. Кооперативи консументів
1. Кооперативи споживачів.
2. Кооперативи мешканеві й будівельні.
3. Кооперативи для спільного заспокоєння инших потреб та кооперативи взаємної помочі.

II. Ощадно-позичкові кооперативи:
4. Загальні ощадно-позичкові кооперативи.
5. Сільсько-господарські ощадно-позичкові кооперативи.
6. Урядничі й робітничі ощадно-позичкові кооперативи.
7. Инші ощадно-позичкові кооперативи.

III. Кооперативи рільників:
8. Загальні кооперативи для закупу і збуту.
9. Спеціяльні кооперативи для закупу і збуту.
10. Молочарські кооперативи.
11. Инші кооперативи для перерібки.
12. Помічні кооперативи (меліораційні, для спільного ужитку машин, цегольняні, бетонярські, обезпеченеві і т. п.).

IV. Кооперативи ремісників:
13. Ремісничі кооперативи (для закупна сирівців, маґазинові, машинові і т. п.).

V. Кооперативи робітників і службовиків:
14. Виробничі кооперативи робітників і халупників.
15. Трудові кооперативи (артілі).

VI. Инші кооперативи (підприємців):
16. Промислові кооперативи.
17. Торговельні кооперативи.
18. Ріжні кооперативи.

Цю клясифікацію принято з тим, що поділ на групи, означені римськими цифрами, не є офіційний, а служить тільки для орієнтації; натомісць зобовязує клясифікація з арабською нумерацією.

»Кооперативна« новинка. Румунський уряд, як доносить »Сполем«, заводить урядову контролю над коопе-

ративним рухом в Румунії — країні, де кооперація відограє поважну ролю, охоплюючи великі маси рільництва. Досі ділали тут такі кооперативні осередки: Союз народніх банків, Союз споживчих та виробничих кооператив і Союз міських товариств. Урядовий проєкт передбачує підпорядкування всіх кооператив зверхній контролі одного центрального Союзу, як автономної (?!) організації в лоні міністерства праці, під назвою »Національного союзу румунських кооператив«. Цим союзом керуватиме начальна рада, зложена з 6 представників уряду, 6 членів з вибору від кооператив і 3 фахівців-кооператорів, кооптованих самою радою. Так само переорганізовано, в напрямі знищення незалежности кооперації і підсилення урядових впливів в ній, також »Союз народніх банків«. На місце останнього утворено »Центральний кооперативний банк« з капіталом в 500 міліонів лей, зложеним з вкладу держави і кооператив. Надзірна Рада цього банку складається з 3-х делеґатів уряду, 1 делеґату державного емісійного банку і 5-ти членів, вибраних від кооператив.

Прочитавши про цю реформу, кожний дійсний кооператор мусить здвигнути раменами, запитуючи себе, чим ріжниться нова румунська реформа від спроб старого царського уряду держати лапу на живім тілі кооперації? Очевидно, що така »опіка« уряду скорше чи пізніше дасться болюче в знаки кооперації.

Дивно проте, як міг орган польської споживчої кооперації »Społem« (Ч. 16) висловити вдоволення з приводу румунської »реформи«... Чи не задалеко посунено тут льояльність до офіційних чинників держави, заприязненої з Польщею?

Що скривається за фузією німецьких сільсько - господарських кооперативних централь? В чч. VII—VIII Кооп. Респ. ми інформували про »кризу у сільській кооперації Німеччини«, подаючи до відома факт ліквідації Райфайзенського Банку та злиття Райф. Союза Кооператив з його довголітнім суперником – державним Союзом (Reichsverband-ом). Ми подавали про величезні фінансові втрати Райф. Банку, що були наслідком несовісних торговельних спекуляцій, а також втягнення банку в політичну акцію, на службі одної партії (монархістичної Volkspartei). Коштом держави переведено »санацію« банку, що очевидно викликало негодування в краю. Вислів цьому дає м. и. »Die Gemeinwirtschaft« (Jena, Nr. 9), місяник присвячений кооперації і иншим видам громадського господарювання в передовиці п. з. »Mit Staatshilfe zum nächsten Zusammenbruch!«

В цій статті іронізується зїдливо з приводу санації рабівничої господарки в Райф. Банку коштом податників і ставиться твердження, що санації цього роду, не змінянючи основи організації с.-госп. кооперації в Німеччині, не доводять до ціли. Це вже не перший раз, що приходиться санувати с.-господ. кооперацію, а мимо того відносини не поправляються. Автор бачить першу причину в тім, що с.-госп. кооперація Німеччини не привикла стояти на власних ногах і є здеморалізована опікою згори. Друга причина це те, що ця кооперація, особливо на верхах, є у руках земельної аристократії, яка, маючи зруйновані господарства, витягає з держави через кооперацію, що може і тим способом не дає змоги кооперації станути твердо на ноги. Кріза с.-госп. кооперації це є, власне кажучи, кріза поміщицького господарства. Автор статті (стаття редакційна) оцінює гостро сучасний стан сільської кооперації в Німеччині.

»Німецька сільська кооперація сьогодня, не дивлячись на більше, як півстолітню історію, з погляду критично-кооперативного представляє велику купу румовищ«.

»Хто цього не хоче узнати або твердить противне, хай докаже, який і в якім степені кооперативний зміст мається в цій кооперації, що зроблено кооперативою для мало і середньо заможного селянина! Які господарські користи має селянин зі с в о є ї кооперативи? Хто хотівби мати відповідь на ці питання, нехай поспитає в селян, які можуть і хочуть свобідно говорити«.

»Селянство держать здалека від проводу. Коли це має місце уже в кооперативах першого ступня, то тим сильніше виступає на яву на середньому щаблі (округ, провінція), а на горі виглядають установи с.-госп. кооперації взагалі, як аристократичні клюби для гри«.

»Гандлювати і спекулювати в добрім і злім розумінні досі належало до головних ролів діяльности с.-госп. кооператив, до того приходило ще політично - реакційне забарвлення, погане трактування персоналу і ворожнеча супроти республики і споживчих кооператив«.

Стаття закінчується таким висновком:

»Як довго селяне цього не розуміють і відповідно не поведуть акції, ніхто їм самім не порадить«.

В такому гострому тоні досі не пи-

салося в німецьких кооперативних виданнях. Очевидно відносини є дійсно загострені, коли доводиться таке читати.

Господарська хроніка.

Грошевий ринок

Курс доляра і инших валют. В часі між 14—19 жовтня 1929 р. на варшавській біржі валют панувала міцніша тенденція і курси чужих валют поправлялися. Звишкували: фунти штерлінгів, французькі й бельгійські франки та инші валюти, поважніше — швайцарські франки. Менше піднеслися в ціні — італійські ліри, та чехословацькі корони; трошки впали австрійські шілінгі.

Курс доляра ПАСД. виносив дня 29.X. 1929 у Варшаві: 8·88—8·88½ злотих за 1 доляр. Запотребування на доляри було досить слабе.

За инші валюти платили у Варшаві дня 19. X. 1929:

Англійські фунти штерлінгів (за 1 ф.)	43·47
Французькі франки (за 100 фр.) . . .	35·09
Швайцарські франки (за 100 фр.) . .	172·62
Чеські корони (за 100 кч.)	26·39¾
Австрійські шилінги (за 100 ш.) . . .	125·30
Золотий карбованець у Львові 19.X. зл.	4·64

Товаровий ринок.

Гуртові ціни за головні збіжа на визначніших світових ринках (біржах) в долярах за квінтал (q):

	Пшениця:		Жито	
	9-15.X	1929	16-23.X	1929
Берлін	5·83½	5·49	4·32	4·16
Чікаго	4·79	4·63	4·17	4·29
Ліверпуль	5·25	5·22	—	—
Відень	4·54½	4·60	3·64½	3·68
Буенос-Айрес	4·18	4·46	—	—
Гамбург	5·00	4·88	4·07	4·05

	Овес:		Ячмінь:	
Берлін	4·20	4·13½	—	—
Чікаго	3·34	3·24	3·03	3·16(зв)
Ліверпуль	3·96	3·93	—	—
Буенос Айрес	2·87	2·85	—	—
Відень	3·42	3·41	4·88	4·77(бр)

На загал панує в світі знижкова тенденція, за деякими ваганнями для пшениці.

На польських торгах і біржах в часі від 14 — 19. X. 1929 р. переважила стримана тенденція. Ціни й надалі залишаються на дуже низькому рівні, з деякими виїмками для варшавської біржі, де жито й овес незначно піднеслися. Подача слаба, обороти малі. В Познані — ціни експортового жита, через відсутність збуту за кордон, впали дуже низько. У Львові настрій вижидаючий.

	Пшениця:		Жито:	
	9-15.X	16-22.X	9-15.X	16-22.X.
Варшава	4·39½	4·39½	2·77	2·79
Познань	4·27	4·13	2·78	2·63
Львів	4·21	4·21	2·74	2·74

	Овес:		Ячмінь:		
Варшава	2·64	2·68	3·14½	3·14½	(бр)
			2·78	2·88	(зв)
Познань	2·55½	2·55½	3·20	3·17½	(бр)
			2.86	2·86	(зв)
Львів	2·53	2·53	2·44	—	

Мука Настрій вижидання. Ціни без змін. Нотовано в днях 14-19.X. 1929 р. за 100 кг:

	пшенична 65%:	житня 70%:
Варшава	63·00—67·00	39·00—40·00
(люксусова 73·00—78·00)		
Познань	55·00—59·00	34·50 —
Львів	— —	— —

Каша. Нотовано у Варшаві дня 12. X 1929. за 100 кг. в золотих: ячмінна І-й сорт—39, ІІ-й сорт—38; перлова А—58; гречана палена—58—60, ломана—54. біла —59—60; краківська І-й сорт—75—102, ІІ-й сорт—75—85; пшоняна І-й сорт—65—75, ІІ-й сорт—57—60.

Фасоля. У Варшаві платили 12. X. б. р. за 100 кг.: білої фасолі 70—85, цукрової 130.

Ґрис. За 100 кг. франко стація Варшава дня 19. Х. б. р. в золотих: пшеничний грубий 21·00—22·00, пшеничний тонкий 17·00—17·50, житній 14·75—15·00. В Познані: пшеничний 18·00—19·00, житніт 16·00—17·00. У Львові: пшеничний без мішка 13·75—14·25, житній без мішка 12·50—13·00.

Паша: 19. X. 1929 тенденція для конюшини й соломи зміцнилася. Нотовано за 100 кг у Варшаві в злотих за за солодке свіже сіно 12·00—14·00, квасне свіже 9·00—10·00, конюшина 17·00 18·00. солома проста (житня) 11·00—12·00. У Львові сіно солодке краєве 7·00—8·00; солома 4·00—5·00.

Макухи. 19. X. б. р. у Варшаві за 100 кг.: льняні 46·00—47·50, ріпякові 33·00—34·00.

Лен і коноплі. У Львові дня 19.X. б. р. подача мала. За 100 кг. сирових конопель 10·00, клоча 1 сорт 16·00, звичайні—14·00.

Масло. Ціни на масло в половині жовтня залишилися на рівені цін вересня. Подача мала. Нотовано дня 11.X. б. р. за 1 кг.:

Варшава I-з сорт 5·60—6·20, II-й сорт 5·00—5·60.

Львів десерове в гуртї 5·60—5·80, в детайльо 5·80—6·20.

Познань сільське 6·40—6·80, з молочарень 7·20—7·60.

Худоба і мясо. Ціни хвилево в половині жовтня піднеслися в звязку з жидівськими святами. Пізніше ціни вернулися до свойого попереднього рівня.

Варшава. Дня 19.X. б. р. нотовано на торзі безрог за 1 кг. живої ваги в злотих 2·50—2·80.

Познань. За 100 кг. живої ваги:

Воли 116—152.
Корови 120—166.
Ялівки 100—154.
Телята 160—250.

Свині: повномясні 120—150 кг. живої ваги зл. 260—268, повном. ваги 100—120 зл. 250—258, повном. жив. ваги 80—100 кг. зл. 230—246; беконові безроги зл. 224—232. Торг був оживлений.

Яйця. На світових яйчарських ринках в другій половині вересня і першій жовтня утримувалася міцна тенденція; при зменшеній продукції і сильнішому попиті ціни доволі сильно піднялися. Скрізь сильніший попит на т. зв. нормальний товар. Розпочинається торгівля консервованим товаром.

Німеччина — трохи гірший попит на кращі сорти, а то зогляду на зависокі ціни; за одно яйце франко вагон Берлін платять фенігів: німецькі питні важчі 65 гр.— 18, свіжі тієж самої ваги—$16\frac{1}{2}$ — 17, польські більші — $12\frac{1}{2}$, польські нормальні—$11\frac{1}{2}$.

Анґлія — достави менші, тенденція міцна, особливо для дешевших сортів. За 120 штук в Льондоні платят в шілінгах і пенсах: анґлійські $^{23}/_{0}$ — $^{30}/_{0}$, польські блакитні$^{11}/_{6}$—$^{12}/_{6}$, польські червоні $^{10}/_{0}$.

Австрія — значніших змін нема, за одно яйце в сотиках австр. платять: яйця польські тяжчі $17\frac{1}{4}$—18, легчі $16\frac{1}{2}$ — 17.

Польща — в половині жовтня наступило певне заспокоєння, але тенденція на загал міцна, достави щораз меньші.

Львів — тенденція утримана, яйця експортові франко границя до 1.32.00 — 32.50.

Тернопіль — достави достаточні, попит добрий.

Краків — яйця оригінальні зл. 260 — 265, яйця експортові дол. 34 50 — 35 00

Варшава — тенденція добра Союз мол. і яйчарських кооперативів нотує зл. 4.20 за 1 кільоґрам яєць.

Що коштує золото? Урядовий »Dziennik Urzędowy« оголошує ціну золота на кожний місяць. На місяць жовтень ц. р. ціну цю усталено у висоті 5·9244 зл.

Торговельний білянс Польщі по даних головного статистичного уряду представляється так: Привезено з закордону загалом товарів на 401.749 тон вартости 247.454 тис. злотих; вивезено 1 996.345 тон товарів вартости 262.031 тис. злотих. Додатнє сальдо білянсу закордонної торговлі виносить у вересні 14.577 тис. злотих. Рівняючи до минулого місяця, зменшення вивозу в товарах виносить 23.242 тон, яких вартість рівняється 18.686 тис. злотих. Привіз також зменшився в товарах на вагу 15.919 тон, але зріс щодо вартости привезених товарів, яка виносила 20.919 тис. злотих. Важніші позиції привозу, які збільшилися: сирівці, півфабрикати та вироби вовняні, далі шкіри й футра та дещо металеві вироби; зменшився привіз споживчих продуктів. Зменшення вивозу торкнулося найбільше споживчих продуктів, дерева та вугля, який цього року

не пішов м. ин. до Скандинавських країн, про що ми писали вже в минулому ч. »К. Р.«; збільшався дещо дуже небогато вивіз вовняних виробів та олійних ростин.

Протексти векслів у вересні після зіставлення дисконтового відділу Польського Банку виказали зменшання їх кількости. Тоді як в серпні протести обіймали 5·21% здисконтованих в П. Б. векслів, у вересні число протестованих векслів виносило 4·42%. Фахові кола пояснюють це явище урухомленням кредитів для рільництва (польського) і стараннішим добором векслевого матеріялу промисловцями.

В справі контролі вивозу масла. Дня 15. жовтня відбулася у варшавській Пром. Торг. Палаті конференція в справі усталення місць контролі масла, призначеного на експорт. День перед тим відбулася нарада делеґатів пром. торг. палат з цілої Польщі, на яких усталено такі місця контролі масла: Гдиня, Тчево, Торунь, Яблонів, пом., Мястечко, Дравський Млин, Познань, Лєшна, Корол. Гута, Пщин. Міністерство рільництва ще досі не видало свого рішення в цій справі. Нарада пром. торг, палат пропонує теж ведення звороту мита за експортоване масло, що належалоб зробити навіть в разі відложення контролі масла на пізніше.

З преси.

»Які фабрики нам конче потрібні?« Під цим заголовком пише у ч. 117 »Нов. Часу« інж. В. Воробець на тему розбудови кооперативної промисловости. Привід до статті автору дала поміщена у 10 числі »Кооп. Республики« стаття др. П. Панченка на подібну тему. Інж. Воробець дає конкретний проєкт організації і фінансування кооперативної цукровні, роблячи при тій нагоді закид др. П-ові, що він не дав від себе такого проєкту. (Нам здається, що др. П-ко зробив своєю статею все таки добре діло, хочби тому, що спонукав інж. Воробця вийти зі своїм проєктом. Але це тільки так, між иншим). — Проєктодавець пропонує випуск акцій по 100 зл., які малиб розпродуватися тільки між кооперативами. Із перших 250 тис. зл (2.500 кооператив по одній акції кожна) можнаб вибудувати будинок (чи не замало?), а на його підклад і підклад деклярованих дальших акцій на суму 1·5 міл. зл. можнаб дістати машини і монтаж та оборотовий капітал. Що до дальших міркувань на тему »привілеїв« для кооп. цукроварень, то автор самий непевний своїх інформацій і дійсно вони не зовсім вірні (прим. ніхто не примушує цукроварні експортувати цукор за кордон; инша річ, що цукроварні це роблять у власному інтересі, щоби здобувати ринки збуту, а недобір із експортових операцій покривають вищими цінами за цукор, проданий в краю).

Автор, цілком правильно, підносить ще можливість організації цукроварень другого типу: не заходами кооператив, тільки як селянські уділові цукроварні, коштом селян-плянтаторів. Автор подає, що вже тепер маємо більше як 10.000 укр. селян-плянтаторів. Та цей шлях непомірно важчий від першого (хоч і перший не легкий!) — Автор дивиться на справу оптимістично і вірить, що при енерґії моглиб кооперативи уже в 1930 році мати цукор з власної цукроварні. Нам здається, що оптимізм тут трохи за великий, але в кожнім разі треба привітати проєкт інж. Воробця.

Не ясно нам ще, чи автор мав на думі оба етапи варки цукру (цукор-пісок і рафінація) чи тільки перший етап. Далі слід-би ще розважити, які будуть перепони кооп. цукроварні з боку існуючого в Польщі цукрового картелю, бо що такі перепони булиб, про це не треба сумніватися.

Справлення помилок.

В статті д-ра П. Панченка „До проблеми організації кооперативної продукції" (Кооп. Республика" ч. 10 жовтень 1929 р.) зайшла така помилка:

Ст. 381 ряд. 19 з гори має бути: статикою, — надруковано: статистикою.

Проситься Вп. П. Читачів це виправити.

Видає: *Ревізійний Союз Українських Кооператив.* За редакцію відповідає: *Іван Филипович.*

Друкарня ОО Василіян у Жовкві